

Torsdagen den 30 maj

Kl. 19.30

Torsdagen den
30 maj 1974

Ny gruvlag, m. m.

Förhandlingarna leddes till en början av fru tredje vice talmannen.

§ 1 Ny gruvlag, m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 39 i anledning av propositionen 1974:32 med förslag till gruvlag m. m. jämte motioner.

I propositionen 1974:32 hade Kungl. Maj:t, under återropande av utdrag av statsrådsprotokoll över industriärenden den 25 maj 1973, föreslagit riksdagen att anta förslag till

1. gruvlag,
2. lag om ändring i lagen (1966:314) om kontinentalsockeln.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”Det förslag till ny gruvlag som framläggs i propositionen grundar sig liksom gällande gruvlag på det s. k. inmutningssystemet. Enligt detta får i princip den som först anmäler sig till bergmästaren en ovillkorlig rätt att undersöka och bearbeta på egen eller annans mark belägen fyndighet som innehåller järn, koppar, bly eller något annat s. k. inmutningsbart mineral. Denna s. k. inmutningsrätt ger i första hand inmutaren rätt att under viss tid utföra undersökningsarbete inom ett anvisat område (inmutat område). Påträffar inmutaren brytvärd fyndighet har han vidare en principiell rätt att få sig anvisat ett arbetsområde för gruvdrift (utmål), där han får bryta inmutningsbart mineral och tillgodogöra sig detta.

För att tillgodose allmänna intressen inom gruvnäringen föreslås en rad partiella reformer inom ramen för inmutningssystemet. Åtskilliga av de förordade bestämmelserna avser att stimulera till ett aktivt och ändamålsenligt utnyttjande av fyndigheterna.

De nuvarande bestämmelserna att inmutat område får ha högst viss storlek och att det skall ha viss form slopas. I stället införs en regel om att inmutningsområdet inte får vara större än att det kan antas att inmutaren har möjlighet att undersöka det i sin helhet på ett ändamålsenligt sätt och att det i övrigt skall ha för ändamålet lämplig form. Undersökningstiden skall liksom f. n. vara tre år. Inmutare som använder inmutningsområdet för ändamålsenligt undersökningsarbete skall dock kunna räkna med att vid behov få undersökningstiden utsträckt till sex år. I särskilda fall kan undersökningstiden utsträckas till sammanlagt tio år. Inmutaren åläggs att betala en inmutningsavgift vars storlek beror på områdets storlek och den tid detta används.

Förutsättningarna för erhållande av utmål skärps. Därigenom sker i viss mån en kompetensprövning av den som vill ha utmål. Också i fråga om utmålsområdet tas de nuvarande bestämmelserna om viss maximistor-

Torsdagen den
30 maj 1974

Ny gruvlag, m. m.

lek och viss form bort. Enligt lagförslaget skall utmålet ha den storlek som med hänsyn till fyndighetens sträckning, gruvsdriftens behov och övriga omständigheter är lämplig och skall i övrigt ha för ändamålet lämplig form. Förslaget innehåller flera bestämmelser som syftar till att främja ett aktivt och ändamålsenligt utnyttjande av utmål. Statens rätt till hälftendel i utmål, den s. k. kronoandelen, bibehålls och föreslås i fortsättningen uppkomma automatiskt i och med utmålsläggningen, om staten inte då avstår därifrån. Rätten att inneha utmål tidsbegränsas till 25 år. Förlängning av giltighetstiden kan ske med 20 år i sänder. Utmålsinnehavaren har rätt till förlängning om han bedrivit regelbunden gruvsdrift eller på annat sätt varit aktiv. I annat fall prövas frågan om förlängning med hänsyn särskilt till det allmännas intresse av att främja ett ändamålsenligt utnyttjande av landets mineraltillgångar.

I lagförslaget har förts in bestämmelser om inlösen av utmål. Inlösen skall under vissa förutsättningar kunna ske dels i arronderingssyfte, dels för tillgodoseende av ett betydande allmänt intresse. Det föreslås få ankomma på Kungl. Maj:t att förordna om inlösen.

I övrigt innebär förslaget till ny gruvlag bl. a. att kretsen av inmutningshinder vidgas. Dispensabelt förbud mot inmutning införs sålunda i fråga om allmän väg, allmän flygplats samt område med stadsplan eller byggnadsplan och område som upptas av vissa allmännyttiga byggnader. Den nuvarande möjligheten att införa inmutningsförbud på statlig mark genom att förklara visst område för statsgruvefält utsträcks till att avse även icke statlig mark. Samtidigt avses statsgruvefältsinstitutet komma till användning främst för att skydda fyndigheter av extraordinär betydelse för samhället. Det blir riksdagen som beslutar i fråga om utläggande av statsgruvefält. I förslaget finns också en bestämmelse som ger Kungl. Maj:t möjlighet att förordna om inmutningshinder beträffande område där gruvsdrift kan antas hindra eller avsevärt försvåra sådan förekommande eller planerad användning av marken som är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt.

Den nya gruvlagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1974.

Förslaget till ändring i lagen (1966:314) om kontinentalsockeln går ut på att gruvlagen inte längre skall äga tillämpning på allmänt vattenområde i havet.”

I detta sammanhang hade behandlats de i anledning av propositionen väckta motionerna

1974:1623 av fru Olsson i Hölö (c) och herr Åkerfeldt (c) vari hemställdes att riksdagen skulle anta förslaget till gruvlag med sådana ändringar som garanterade att ett i den fysiska riksplaneringen godtagit allmänt intresse alltid kom att prövas som dispensärende,

1974:1653 av herr Hjorth (s) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att sådana anvisningar utfärdades som innebar dels att samråd skulle ske med berörda kommuner även i fråga om utvidgning av pågående gruvsdrift, dels att åtgärder skulle vidtas i syfte att eliminera sådan förfullning av miljön som bl. a. slamdammar och slighögar orsakat vid tidigare gruvsdrift,

1974:1659 av herrar Johansson i Holmgården (c) och Nilsson i Tvärålund (c) vari hemställda att riksdagen skulle anta förslaget till gruvlag med sådana ändringar att natur- och miljövårdsintressena iaktogs vid ansökan om utmål och att en plan för erforderliga åtgärder i samband därmed upprättades,

1974:1660 av herrar Lothigius (m) och Ringaby (m) vari hemställda att riksdagen beslutade om av motionärerna förordade ändringar i förslaget till gruvlag, innebärande bl. a.

dels beträffande 4 kap. 4 § att den ersättning till fastighetsägare, som skulle utgå på grund av utmålsläggning och som enligt lagförslaget skulle bestämmas enligt regler i expropriationslagen, skulle avse fulla markvärdet, dock utan beaktande av det eventuella tilläggsvärde som förväntad gruvaktivitet kunde ha medfört,

dels beträffande 4 kap. 23 § att de två gode män som utöver bergmästaren deltog vid utmålsförrättning skulle kunna överrösta bergmästaren endast i fråga som de tre förrättningsmännen hade att avgöra gemensamt,

dels beträffande 6 kap. att jordägaravgälden skulle bibehållas och utgå med en procent av värdet av alla inmutningsbara mineral som brutits inom utmålet och uppfordrats, dock att avgälden inte för något år skulle beräknas högre än till 20 000 kronor och upphöra att utgå sedan regelbunden brytning pågått under sammanlagt tjugo år,

dels beträffande 10 kap. 1 § rörande inlösen av rätt till utmål, att absolut förbud skulle gälla mot inlösen i arronderingssyfte av utmål som var föremål för regelbunden brytning och att även statens egendom skulle kunna tas i anspråk genom tvångsinlösen samt

1974:1661 av herr Lövenborg m. fl. (vpk) vari hemställda att riksdagen skulle avslå propositionen samt hos regeringen anhålla om utarbetandet av förslag till ny gruvlag, som baserades på samhällets ägande av mineral- och andra naturfyndigheter, prospektering och exploatering av desamma.

Över fyra av motionerna hade civilutskottet avgivit yttrande (CU 1974:3 y).

Utskottet hemställde

1. beträffande yrkande om avslag på propositionen 1974:32, m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1661,

2. beträffande avvägning mellan gruvintressen samt plan- och skyddsintressen att riksdagen i anledning av

a) motionen 1974:1623,

b) motionen 1974:1653,

c) motionen 1974:1659

som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i ämnet,

3. beträffande ersättning till fastighetsägare för utmål att riksdagen med avslag på motionen 1974:1660 i ifrågasvarande del skulle anta det i propositionen 1974:32 framlagda förslaget till gruvlag såvitt gällde 4 kap. 4 §,

4. beträffande jordägaravgäld för utmål att riksdagen skulle
 - a) avslå motionen 1974:1660 i ifrågavarande del,
 - b) anta det i propositionen 1974:32 framlagda förslaget till gruvlag såvitt gällde 6 kap. 10–13 §§,
5. beträffande inlösen av utmål att riksdagen med avslag på motionen 1974:1660 i ifrågavarande del skulle anta det i propositionen 1974:32 framlagda förslaget till gruvlag såvitt gällde 10 kap. 1 §,
6. beträffande rösträtt för gode män vid utmålsförrättning att riksdagen med avslag på motionen 1974:1660 i ifrågavarande del skulle anta det i propositionen 1974:32 framlagda förslaget till gruvlag såvitt gällde 4 kap. 23 §,
7. beträffande propositionen i övrigt att riksdagen med avslag på motionen 1974:1660 i övrigt skulle
 - a) anta det i propositionen 1974:32 framlagda förslaget till gruvlag i den mån det inte omfattades av utskottets hemställan under 3–6 ovan,
 - b) anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1966:314) om kontinentalsockeln.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande yrkande om avslag på propositionen 1974:32, m. m. av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,
 - att riksdagen skulle
 - dels med bifall till motionen 1974:1661
 - a) avslå propositionen 1974:32,
 - b) hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till ny gruvlag baserad på samhälleligt ägande och utnyttjande av mineralresurserna,
 - dels för sin del anta av reservanten framlagt förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1963:599) om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län, innebärande att lagen som gällde till utgången av juni 1974 skulle äga fortsatt giltighet,
2. beträffande ersättning till fastighetsägare för utmål av herrar Regnéll (m) och Siegbahn (m) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,
 - att riksdagen med bifall till motionen 1974:1660 i ifrågavarande del skulle anta det i propositionen 1974:32 framlagda förslaget till gruvlag såvitt gällde 4 kap. 4 § med ändrad lydelse i enlighet med reservanternas förslag,
3. beträffande jordägaravgäld för utmål av herrar Regnéll (m) och Siegbahn (m) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,
 - att riksdagen i anledning av motionen 1974:1660 i ifrågavarande del skulle anta det i propositionen 1974:32 framlagda förslaget till gruvlag såvitt gällde 6 kap. 10–13 §§ med ändring innebärande
 - dels att 10–13 §§ betecknades 11–14 §§,
 - dels att rubriken närmast före 10 § sattes närmast före 11 §,
 - dels att i kapitlet infördes en ny paragraf, 10 §, med rubriken "Avgäld

till jordägaren" och med av reservanternas föreslagen lydelse, vilken i huvudsak överensstämde med det i motionen 1974:1660 framlagda förslaget beträffande 6 kap.,

Nr 96

Torsdagen den
30 maj 1974

Ny gruvlag, m. m.

4. beträffande inlösen av utmål av herrar Regnéll (m) och Siegbahn (m) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1660 i ifrågavarande del skulle anta det i propositionen 1974:32 framlagda förslaget till gruvlag såvitt gällde 10 kap. 1 § med av reservanternas föreslagen ändrad lydelse,

5. beträffande rösträtt för gode män vid utmålsförrättning av herrar Regnéll (m) och Siegbahn (m) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1660 i ifrågavarande del skulle anta det i propositionen 1974:32 framlagda förslaget till gruvlag såvitt gällde 4 kap. 23 § med av reservanternas föreslagen ändrad lydelse.

Herr SIEGBAHN (m):

Fru talman! Efter ett tioårigt förberedelsarbete har vi nu äntligen fått ett förslag till ny gruvlag. Det kan från många synpunkter sägas vara förhållandevis tillfredsställande, inte minst att man trots vissa farhågor vid arbetets början har bevarat inmutningssystemet, som för svenska förhållanden kanske är det som bäst tar till vara gruvindustrins och hela näringens intressen.

I det föreliggande lagförslaget finns emellertid en hel del ganska allvarliga brister, som har föranlett några reservationer från framför allt moderat håll till det betänkande som vi nu behandlar. Jag skall börja med ett problem, som från principiell synpunkt kanske är av något mindre vikt. Det berörs i vår reservation 5.

I samband med olika förrättningar skall det vid bergmästarens sida finnas gode män, vilkas uppgift är att göra värderingar. Det förutsätts därför att de har viss kännedom om allmänna ting. Enligt gruvrättsutredningen skulle deras verksamhet också inskränkas till rösträtt i de frågor där de har speciell kompetens. Enligt departementschefens uttalande i propositionen, vilket också fått stöd av lagrådet, skall de emellertid nu få rösträtt i alla frågor och kan således rösta ned bergmästaren beträffande t. ex. en gruvans brytvärdighet.

Såsom förklaring till denna besynnerliga ordning anförs egentligen endast att det även på många andra områden förekommer att bisittare och liknande medverkande har beslutsrätt i frågor som de inte behärskar. Är inte detta ett något lösligt resonemang? Vi har i reservationen gjort en liten förändring av lagtexten i överensstämmelse med gruvrättsutredningens förslag, en ändring som inskränker de gode männen beslutsrätt till de saker som de behärskar och inte lägger på dem ett ansvar för rent tekniska beslut.

Betydligt viktigare är frågan om rätt till inlösen av utmål, vilken behandlas i vår reservation 4. Det förekommer ofta att flera inmutare har fått utmål i samma område. Från samhällets synpunkt är det ofta oekonomiskt att två företag inom samma område företar de dyrbara

investeringar som gruvsdrift normalt kräver. Lagförslaget innehåller därför en bestämmelse om att den som har den större andelen skall ha rätt att lösa in den mindre delen. Det är i princip riktigt, men rätten bör självfallet begränsas till den situation då gruvsdrift ännu inte har påbörjats på den mindre delen. Annars uppstår betydande rättsosäkerhet hos den berörde ägaren. Detta påverkar i sin tur hans möjlighet att låna pengar med säkerhet i gruvtillgångarna. Vi har reserverat oss mot förslaget att den som äger den större delen utan inskränkning skall ha rätt att lösa in det mindre området.

Gruvrättsutredningen ansåg att denna rätt skulle gälla även för statligt ägt utmål. Departementschefen säger emellertid här nej och stöder sig därvid på ett uttalande av lagrådet, att sådan inlösen som i praktiken är att jämställa med expropriation av principiella skäl ej skall få förekomma mot staten. Denna ståndpunkt synes inte vara helt logisk. Utmål kan redan nu utläggas på statlig mark, och civilutskottet har deklarerat att detta i realiteten är en form av expropriation. Det finns redan ett rättsinstitut beträffande av staten ägd mark, nämligen när det gäller utmål, där således ett förfarande i likhet med expropriation kan förekomma.

Nu kanske någon vill invända att detta väl i praktiken inte spelar någon större roll – det har också civilutskottet påstått i sitt yttrande – då man väl får förutsätta att statens organ handlar klokt och i förekommande fall frivilligt medverkar till en sådan sammanläggning. Enligt vad jag från olika håll har inhämtat är det oftast inte alls fallet, tyvärr. Det är en allmän visa, skulle man kanske kunna säga, i gruvkretsar att så snart ett företag gjort inmutning på ett område dyker t. ex. Sveriges geologiska undersökning upp, mutar för säkerhets skull in runt omkring och håller sedan benhårt på sitt område. I praktiken har det alltså visat sig att den klokhet och den förståelse för de större ekonomiska intressena som man hade kunnat vänta inte alls har funnits hos statens representanter.

Sedan kommer jag till de ekonomiska relationerna mellan jordägaren och gruvbolaget. Här har vi två olika frågor, nämligen dels ersättning för utmål, dels jordägaravgäld. De behandlas i våra reservationer 2 och 3.

Jordägaravgälden har hittills utgått med 10 000 kronor per år och utmål under en sammanlagd maximitid av 20 år. Det är således fråga om en avgift som gruvägaren betalar till fastighetsägaren för att han får disponera utmålet. Denna ersättning till fastighetsägaren vill nu lagförslaget plötsligt helt ta bort, och det motiv som anförs är att här görs inget särskilt arbete eller någon uppoffring från jordägarens sida. Med det nya betraktelsesättet på äganderettsfrågor i sådana här sammanhang har man ansett att någon jordägaravgäld inte längre behövs. Men detta är inte bara en fråga om försämring av fastighetsägarens ekonomiska villkor, som kan anses vara beklaglig nog, i varje fall ur fastighetsägarens synpunkt. Frågan har också en samhällelig aspekt, som är betydligt viktigare.

Innan ett gruvföretag gör en inmutning, krävs ett omfattande undersökningsarbete på den plats som kommer i fråga. Det är oundgängligt att detta innebär ett ofta ganska betydande intrång på jordägarens marker, med åtföljande viss skadegörelse, större eller mindre alltefter

arbetets art. Lagen talar också om betydelsen av att skapa intresse hos fastighetsägarna för en så intensiv letning efter mineral som möjligt. Skulle fastighetsägaren nu inte få någon ersättning för jordägaravgäld, så är det klart att hans intresse för att ha människor springande runt på ägor och förorsakande större eller mindre förstörelse måste minska. Med andra ord måste hans intresse minska för att ställa sitt område till förfogande för gruvletning. Det har också berättats för mig att man på gruvägarhåll tycker att borttagandet av bestämmelsen om jordägaravgäld är så olyckligt och olämpligt att man på en del håll redan nu överväger att om den här lagen träder i kraft spontant ta upp frågan om ersättning till jordägare, just för att få dem att intressera sig för att ställa sina områden till förfogande för prospektering. Det kan vara en poäng för gruvbolagen, men det är naturligtvis inget gott betyg för en gruvlag som tar bort en förmån för jordägarna som de ändå skall ha rätt till så att säga enligt spelet på den fria marknaden.

Det var den ena sidan när det gäller de ekonomiska relationerna mellan fastighetsägaren och gruvbolaget. Den andra är frågan om ersättning för utmål. Gruvrättsutredningen föreslog att ersättning skall utges enligt det fulla värdet. Det har också föreslagits i den motion som ligger till grund för reservationen 2. Enligt regeringsförslaget skall ersättning emellertid lämnas enligt expropriationslagen. Jag kan till nöds förstå att man från socialdemokratisk sida har den uppfattningen att expropriationslagen, med den lydelse den fick för några år sedan, skall gälla i alla sammanhang, således även här. Vi har emellertid mycket svårare att förstå när man t. ex. hos centern har visat samma inställning och bristande förståelse för jordägarrens intresse.

Vid en vanlig expropriation, som expropriationslagen i första hand syftar på, är det ofta fråga om att bygga en väg eller någonting annat som det allmänna har intresse av. Där kan det tyckas rimligt att en välbärgad villaägare eller en fastighetsägare i en stad eller i närheten av en stad gör en viss uppoffring eller får en sämre ersättning än han i och för sig skulle kunna få i den allmänna marknaden. För hans del har det kanske också varit mycket lättare att spekulera i framtida värdestegringar. Det är så man kan förklara expropriationslagens nya bestämmelser som ju är mycket ofördelaktiga för fastighetsägaren och som vi från vårt håll har protesterat mot. Men här har man en mycket speciell situation. Här rör det sig ju om områden långt ute i markerna, där ägarna i mycket stor utsträckning är småbönder, små fastighetsägare, och där det inte finns något allmänt intresse av en expropriation annat än att malmer naturligtvis skall utnyttjas, vilket har ett värde för samhället. Men det rör sig dock i första hand om en ekonomisk transaktion mellan en liten jordägare och ett stort gruvbolag. Det är för mig därför obegripligt att man visat så litet intresse av att ge en hygglig ersättning till fastighetsägaren – en ersättning som han skulle ha fått om man bara konstaterat att han skall ersättas med det fulla markvärdet – och i stället infört den här mycket besvärliga presumtionsregeln som gäller vid värdering enligt vanliga expropriationsregler.

Här hade det varit om inte juridiskt följdriktigt så åtminstone mänskligt och psykologiskt naturligt att man gått generöst fram.

Kostnaderna för ett stort gruvbolag i sådana här sammanhang är ganska små, men det kan för jordägaren vara en ganska rimlig ersättning för det intrång och annan otrivsel som en gruva i närheten av hans mark kan innebära.

Slutligen är det tydligen meningen att denna lag skall träda i kraft redan den 1 juli. Det kommer nog att skapa ganska svåra problem. Man gör sig kanske inte alltid en riktig föreställning om vad det innebär när en ny lag träder i kraft på detta område. Ett större gruvbolag i Sverige har kanske 7 500 inmutningar. De gäller tre år, vilket med andra ord betyder att ungefär sex inmutningar per dag skall förnyas eller omvandlas till utmål. Det är en väldig apparat som man begär att gruvbolagen skall klara av inom loppet av några veckor. Den här lagen har ju släpat efter både i utredningen och kanske även vid den senare behandlingen. Det minsta man kan begära vore väl att åtminstone ikraftträdandet uppsköts till en något senare tidpunkt.

Detta lagförslag kommer förmodligen nu att gå igenom, men som slutomdöme skulle jag vilja säga att det innehåller så många brister att det blir nödvändigt att ta upp lagen till förnyad prövning inom en kort tid – detta kommer säkerligen vårt parti att göra – för att få till stånd en rättelse på de punkter jag här berört.

Jag yrkar slutligen bifall till reservationerna 2, 3, 4 och 5.

Herr CLAESON (vpk):

Fru talman! När det gäller vårt lands naturtillgångar är säkerligen vårt partis – vänsterpartiet kommunisterna – principiella syn bekant. Det är samhället som skall äga och exploatera dessa och det privata vinstintresset bör kopplas bort. Vi är inte ensamma om den synen. Det anser bl. a. många progressiva socialdemokrater även om de inte tillhör de tongivande i den här församlingen.

I det lagförslag som nu behandlas har man missat chansen att lägga fram en gruvlag med ett sådant principiellt nytt innehåll. I allt väsentligt följer man de principer som sedan lång tid tillbaka har gällt på detta område. Den fria inmutningsrätten skall vara kvar, vilket betyder rätten för enskilda att exploatera viktiga malm- och mineralfyndigheter i vårt land.

Inmutningssystemet är en gammal princip med anor från 1700-talet. Det har under årens lopp gjorts vissa revideringar – det skedde 1924 och 1938 – men inte i någotdera fallet har några grundläggande förändringar ägt rum. Detsamma kan sägas om det förslag till ny gruvlag som nu ligger på riksdagens bord.

I näringsutskottets skrivning klargör man på ett enkelt sätt hur inmutningssystemet fungerar. Det heter: ”Enligt detta system kan vem som helst få rätt att inte bara på egen utan också på annans mark undersöka och bearbeta fyndigheter av de mineral som i lagen anges vara inmutningsbara.”

Inmutning beviljas i princip den som kommer först med ansökan. Hur man får rätt att exploatera gruvfyndigheten klargörs också i utskottets skrivning på ett lika enkelt sätt: ”Om förutsättningar för gruvdrift befinns föreligga kan inmutaren ansöka om att få sig anvisat ett särskilt

arbetsområde, s. k. utmål där gruvdrift får äga rum.”

Så har det fungerat och så kommer det att fungera även i fortsättningen, om den nya lagen antas. Detta betyder i själva verket fritt fram för varje enskild kapitalägare eller finansgrupp som har de ekonomiska möjligheterna att berika sig på resurser som bör vara hela det svenska folkets egendom.

Det här är vår avgörande invändning mot det nya förslaget till gruvlag. Den invändningen har inte rubbats av att utskottet i sin majoritetsskrivning framhåller, att lagförslaget innehåller ”partiella reformer” i syfte att tillgodose allmänna intressen.

Varlka är då dessa partiella reformer? Ja, de är inte alltför imponerande, och om de i någon mån kommer att stärka samhällsinflytandet är synnerligen tveksamt. Statens rätt till kronoandel blir enligt förslaget till ny gruvlag inte längre beroende av anmälan utan inträder automatiskt om inte staten vid utmålsläggningen förklarar sig avstå därifrån.

Kronoandelen är statens rätt till hälftenbruk när det gäller exploateringen. Men den kronoandelen har hittills inte inneburit att 50 procent av de privata gruvorna utnyttjats av staten. Man har inte ens utnyttjat de möjligheter som har förelegat tidigare.

I lagrådsremissen över det här lagförslaget sysslar man en del med denna fråga. Där framhålls det att vid 1967 års utgång hade staten anmald eller latent kronoandel eller var själv inmutare beträffande 13,8 procent av samtliga utmål.

Räknat efter arealen täckte de ifrågavarande utmålen 27 1/2 procent av den totala utmålslagda arealen. Att begagna kronoandelen som ett instrument för att i egen regi få till stånd viss malmbrytning har inte ifrågakommit. Ambitionsnivån från statens sida har alltså inte varit särskilt stor, och något nytänkande tycks inte ha inträtt. Det demonstrerades ganska tydligt när riksdagen för ungefär ett år sedan överlät åt Bolidenbolaget att ta hand om gruvan i Stekenjokk, trots att staten har ett eget gruvbolag och därmed också möjlighet att sköta gruvdriften i samhällelig regi. När ambitionsnivån är så låg och, vill jag säga, principlösheten så stor, skall man inte inbilla sig att de relativt små förändringar som nu föreslås genom den nya gruvlagen kan hjälpa till att förstärka samhällets inflytande. Den gruvlag som antogs 1938 hade karaktären av en kompromiss, där man uppgett sig eftersträva att i någon mån öka samhällets inflytande utan att väsentligt beskära det enskilda kapitalets möjligheter. Men den lag som då antogs ökade inte samhällets inflytande, och det kommer inte heller att kunna ske genom den lag som riksdagen nu tydligen är beredd att anta.

Sverige är på många sätt ett rikt land. Det gäller inte minst om våra malmtillgångar. Vi har där en produktion som uppgår till 4 1/2 procent av världsproduktionen. Förmodligen har vi ännu bara skummat på ytan. Vi har mycket kvar att upptäcka och exploatera, och det är fel att man också i fortsättningen skall garantera privata kapitalägare rätten till exploatering eller, som det uttrycks i propositionen, en ovillkorlig rätt att undersöka och bearbeta på egen eller annans mark belägen fyndighet som innehåller järn, koppar, bly eller något annat s. k. inmutningsbart mineral.

Torsdagen den
30 maj 1974

Ny gruvlag, m. m.

Justitiekanslern säger i sitt remissvar följande:

”Mot bakgrund av antagandet att allt vidare kretsar numera torde ansluta sig till åsikten att mineraltillgångar är så viktiga naturrikedomar att de bör ägas av staten eller att deras utvinning i vart fall bör ligga under statlig kontroll kan det i förstone synas förvånande att utredningen stannat för ett bibehållande av det fria inmutningssystemet.”

I den argumentation som har använts för att man skall slå vakt om de privata exploateringsmöjligheterna har frågan om malmletningen intagit en framträdande plats. Det gäller att hålla det enskilda intresset vid liv, om man skall kunna ha en hög takt i kartläggning och undersökningsarbeten. Vi kan från vårt håll inte acceptera tanken på att en hög takt i malmkartläggningen måste vara beroende av att det enskilda kapitalet också skall ha rätten att exploatera malmfyndigheterna.

I motionen 1661 erinras om att vi har Sveriges geologiska undersökning (SGU) och att dess resurser kan förstärkas. Hittills har samhällets egna undersökningar starkt begränsats genom att anslagen varit små. En kraftfull utbyggnad av statens egen malmletnings- och prospekteringsverksamhet kan givetvis kompensera den aktivitet som faller bort om man, som kommunisterna föreslår, lägger rätten till inmutning och exploatering i samhällets händer. Det avgörande för att vi i vårt land skall komma underfund med hur mycket jorden döljer, var det finns fyndigheter och var man kan öppna gruvor, får inte vara hur mycket man kan kittla profithungern hos enskilda kapitalägare.

Att förstärka SGU är en möjlighet att öka samhällets egen malmletningsverksamhet. Det finns också stora möjligheter att stimulera människors intresse av att göra upptäckter. Det finns massor av amatörgeoologer, och många fler kan stimuleras att delta i en bred malmletningsverksamhet.

Det finns exempel på detta i Norrbotten där ”mineraljakten” har utvecklats till något av en folkrörelse. Nu deltar många hundra norrbottningar varje år och stimuleras av propaganda och priser. Jag tror inte att det är möjligheten att själv få exploatera en gruva som är drivfjädern för folk i allmänhet.

Jag nämner detta, trots att det inte direkt har att göra med det lagförslag vi nu debatterar, därför att jag vill påvisa även andra möjligheter än de som nämnts i propositionen.

Fru talman! Vi har i vpk-motionen påpekat att lagen inte innebär något steg framåt när det gäller att stärka samhällets inflytande. Vi betraktar det som negativt att man nu också är beredd att slopa lagen om inskränkning i rätten till inmutning i Norrbottens län. Den tillkom 1963 i avsikt att förebygga splittring av de brytvärda norrbottensmalmerna. Men den risken finns kvar, även om den nya lagen – som sannolikt är – kommer att antas.

I Norrbotten är staten den stora gruvägaren och exploatören. Det är bra. Vi vill att staten via LKAB också skall ha ansvaret för den fortsatta utvecklingen på området. Man skall inte ge det privata kapitalet fritt fram.

Det är för övrigt ett krav som har ett starkt stöd från en bred opinion. Man vet att en bred och planmässig utveckling på gruvfronten kan ske i

Norrboten, men den planmässigheten kan bara komma till stånd i samhällelig regi.

Överallt i detta Sveriges malmrikaste län och i andra delar av vårt land finns betydande malmfyndigheter som ännu slumrar. Det krav som ställs är att staten skall gå in och öppna nya gruvor — i Tornedalen, Arjeplog, Arvidsjaur och Jokkmokk, men också i andra delar av Norrbottens län och i andra delar av vårt land. Det nu föreliggande förslaget till ny lag ger möjlighet till fortsatt privat spekulation och till den ägosplittring som man försökte förebygga med den särskilda lagen från 1963. Det är beklagligt att regeringen, när den nu lade fram förslag till en ny gruvlag, inte tog tillfället i akt att demonstrera ett nytänkande på ett så viktigt område.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1 av herr Svensson i Malmö.

Herr WÄÄG (s):

Fru talman! Det är inte så ofta vi har ideologiska diskussioner här i kammaren, men nu har vi en. När det gäller gruvlagen har det anförts två principiellt motstående uppfattningar om statens inflytande över gruvfyndigheter.

Herr Siegbahn har redovisat moderaternas reservationer, som t. o. m. antyder "konfiskatoriska inslag". Det ena av de två system som är tänkbara förordas, nämligen inmutningssystemet — som är en väg att stimulera till enskild verksamhet på gruvområdet.

Herr Claeson har talat för en reservation som siktar till ett rent koncessionssystem och statens organ för malmetning, SGU, utbyggt till att vara ensamt om verksamheten.

Herr Claeson talade om de mindre inflytelserika socialdemokrater som skulle velat ha ett radikalare system. Men vi hade icke, herr Claeson, varit starka nog att genomföra en radikalare lösning här i kammaren. Därför får vi, antingen vi vill eller inte, nöja oss med vad vi kan åstadkomma. Här har åstadkommit en hel del när det gäller att stärka statens inflytande.

För det första får staten sådan rätt till kronoandel att staten automatiskt tillförsäkras hälften i utmälen.

För det andra får man nu utlägga statsgruvefält även på enskild mark.

För det tredje skall den s. k. försvarsavgiften för utmål automatiskt gå till staten.

Med det här närmar man sig koncessionssystemet, vilket också framgår av utskottets betänkande.

Gruvrättsutredningens förslag har intagits i propositionen och tillstyrkts av utskottsmajoriteten med vissa tillägg i den riktning som herr Claeson har pläderat för. Svenska gruvindustriarbetareförbundet har tillstyrkt förslaget. Därför är det ett bra förslag, sannolikt även från de synpunkter herr Claeson kan lägga på frågan.

En intressant grundfråga är hur djupt ned man kan äga mark. Det gamla romerska synsättet innebar att markägaren ägde marken till jordens medelpunkt — om nu romarna hade klart för sig att jorden var rund. Efter hand vinner andra synsätt insteg. Det har nämnts om plogfårsdjup, men klart är att rätten att borra en brunn, väl så djup, är

Nr 96

Torsdagen den
30 maj 1974

Ny gruvlag, m. m.

fullt tillförsäkrad den enskilde markägaren. Men när det gäller rätten till malmfyndigheter ger det här lagförslaget en precision av rättsbegreppet. Den preciseringen har sådan form att ett par av de reservationer som herr Siegbahn här har pläderat för berörs av detta synsätt.

Moderatreservationerna nr 4 om inlösen av utmål, nr 3 om jordägarens situation vid avgäld för utmål och nr 2 om expropriationsersättning för utmål bygger på att moderaterna inte fullt delar uppfattningen att malmtillgångar inte utan vidare är markägarens egendom – man håller alltså fast vid något av den gamla romerska rättens syn härvidlag.

Detta kan sammanfattande vara svaren på reservationerna 4, 3 och 2 som herr Siegbahn har talat för.

Reservationen 5 gäller gode männens beslutanderätt. Den rätten är en bekräftelse, som har tagits med även i det här lagförslaget, ett numera allmänt vedertaget synsätt på förtroendemäns ställning. Det har blivit en statsrättsligt vedertagen ordning att förtroendemän får avgöra olika ting. Det blir vanligare att tillsätta förtroendenämnder i olika sammanhang och att låta dem fälla avgörandet. Även det förhållande som reservationen 5 vänder sig mot är alltså i överensstämmelse med ett förändrat synsätt.

Slutligen har herr Siegbahn diskuterat ikraftträdandet. Industriverket, som har att verkställa den statliga handläggningen av ikraftträdandet av lagen, har inte haft någon erinran mot den ordning som föreslagits i propositionen.

Gruvlagen är en invecklad fråga, om man skall gå in på rättsproblematiken, men jag utgår från att kammaren inte är särskilt intresserad av någon sådan diskussion, som jag dessutom är föga kompetent att föra.

Jag yrkar därför, fru talman, nu bifall till utskottets hemställan.

Herr SIEGBAHN (m):

Fru talman! Det är kanske inte en alldeles riktig skildring att säga att hela denna debatt är av ideologisk natur. För vpk:s del är den kanske det. Frågan om ett koncessionssystem eller ett inmutningssystem *kan* vara en fråga om ideologi, men den behöver inte nödvändigtvis vara det. Det finns många länder – väl så kapitalistiska som Sverige – där man har koncessionssystem. Det är mera en praktisk fråga, först och främst beroende på vilket slag av gruvfyndigheter som finns. Dessutom beror det på hur man tillämpar systemet. Att man har ett koncessionssystem behöver ju inte betyda att man ger malmförekomsten till staten och att staten utnyttjar den, utan ett koncessionssystem kan lika gärna syfta till att enskilda människor skall göra det. I den mån så är fallet behöver det inte alls vara någon grundväsentlig skillnad.

Herr Wååg säger att detta förslag syftar till att utöka statens makt. Nåja, det har det visserligen gjort på ett par punkter, men det är inte där vi har reserverat oss, utan i den mån man skall anlägga någon ideologisk synpunkt på våra reservationer gäller det närmast den lille mannens möjlighet att hävda sig mot det stora gruvbolaget. Två av reservationerna syftar till dels att ta ifrån jordägaren den ersättning han erhållit för att hans mark fått utnyttjas av gruvbolaget, dels att behålla ett system som innebär att den lille jordägaren skall få ersättning. På samma sätt förhåller det sig vid expropriation och försäljning. Där vill vi inte tillgripa de

mycket restriktiva reglerna i expropriationslagen, utan vi föredrar en mera generös bestämmelse, som också den är till förmån för den som oftast blir maktlös, nämligen fastighetsägaren. — Jag kan alltså inte upptäcka någon ideologisk strid av den typ som herr Wååg kanske tänkte på.

Slutligen var det fråga om förtroendemännen. Det är klart att vi har förtroendemän, t. ex. i en jury, där det gäller att ha en allmän syn på hur man bör betrakta ett brott osv., och där det krävs ett allmänt sunt förstånd. Men här gäller det något mycket specifikt, nämligen att gode männen kan få yttra sig om en gruvas brytvärdighet. Det kan inte vanligt sunt förnuft klara, detta måste det vara experter till.

Det påminner mig om när vaktmästaren vid hovrätten i Jönköping en gång gick fram till Per Albin och sade: ”Nu har jag varit partimedlem i sju år och jag har inte fått något hedersuppdrag.” — ”Vad vill du ha då”, sade Per Albin. ”Jag vill bli landssekreterare”, sade han. ”Nej, det kan du inte bli, för det krävs kunskaper. Däremot kan du bli landshövding.”

Det är ungefär samma skillnad i de här två fallen.

Herr CLAESON (vpk):

Fru talman! Herr Wååg sade i en replik till mig beträffande det ideologiska innehållet i den här frågan att socialdemokratin inte har varit nog stark att genomföra ett radikalare system på detta område än det som vi nu har. Men om man inte kunnat göra det under ett trettiårigt regeringsinnehav med egen majoritet under ett antal år, då man alltså kunnat fatta avgörande beslut, är det väl inte så mycket fråga om de tekniska svårigheterna eller om att man inte har varit nog stark — det har mera varit fråga om bristande politisk vilja att genomföra bl. a. det som sägs i socialdemokratins politiska program i punkten 12, där man talar om att överföra naturtillgångar i samhällets ägo eller under samhällets kontroll.

Jag tror att det finns anledning att erinra om detta.

Herr WÅÅG (s):

Fru talman! Det är i kväll vi skall besluta om gruvlagen, herr Claeson, inte för 30 år sedan.

Det förekommer ju mycket ofta, herr Siegbahn, att förtroendemän har ett avgörande inflytande. Så är t. ex. fallet i olika värderingsnämnder. Ett vanligt uppdrag som den brukar få som inte har fått något annat uppdrag — om jag skall fortsätta på den bild som herr Siegbahn tecknade — är att bli ledamot av hästuttagningsnämnden. Den har numera att värdera traktorer, vilket är en nog så viktig uppgift.

Herr Siegbahn sade sig nu vara företrädare för den lille mannen. Den uppgiften verkar så främmande för honom att jag inte tidigare uppfattat den.

Herr CLAESON (vpk):

Fru talman! Herr Wååg sade att det är i dag som vi skall besluta om en gruvlag. Det var egentligen inte det vi diskuterade tidigare, utan här gällde det viljan och inriktningen att skapa en bättre gruvlag och ett större inflytande för samhället på detta område.

Låt mig, fru talman, när jag ändå har ordet tillägga att det finns en del som är positivt i det nya förslaget till gruvlag, men det förändrar ingenting då det gäller grundförutsättningarna i själva ägandet. De skillnader som finns i den nya lagen i jämförelse med den gamla är bl. a. att inmutningsområde inte får vara större än att det kan antas att inmutaren har möjlighet att undersöka det i dess helhet på ett ändamålsenligt sätt. Det kommer att bli viss kompetensprövning, men genom den lär man inte kunna gallra bort några kapitalstarka exploatörer. Det förbättrade miljöskyddet i anslutning till gruvbrytning är också positivt liksom den förbättring som sker genom kopplingen till expropriationslagen då det gäller bestämmelser i andra lagar som har att göra med markinnehav och dylikt.

Men jag har velat understryka att detta inte är tillräckligt. Den privata spekulationen kommer inte att förhindras. Det hade möjligen kunnat ske om man hade förklarat hela Sverige för statsgruvefält eller avskaffat inmutningsrätten. Nu är jag rädd för att det kommer att fortsätta i samma spår som tidigare, trots att vi har både ett statligt gruvbolag och en statlig undersökningsorganisation.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	289
Nej	—	16
Avstår	—	1

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Regnéll och Siegbahn, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Siegbahn begärde votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 punkten 3 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Regnéll och Siegbahn.

Nr 96

Torsdagen den
30 maj 1974

Ny gruvlag, m. m.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Siegbahn begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 260
Nej — 45

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herrar Regnéll och Siegbahn, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Siegbahn begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 punkten 4 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herrar Regnéll och Siegbahn.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Siegbahn begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 260
Nej — 46

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herrar Regnéll och Siegbahn, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Siegbahn begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 punkten 5 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herrar Regnéll och Siegbahn.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Siegbahn begärde

Nr 96

Torsdagen den
30 maj 1974

Översyn av lagen om statlig löne- garanti vid kon- kurs

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 260
Nej — 46

Punkten 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herrar Regnéll och Siegbahn, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Siegbahn begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 punkten 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5. av herrar Regnéll och Siegbahn.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Siegbahn begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 261
Nej — 46

Punkten 7

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2 Översyn av lagen om statlig lönegaranti vid konkurs

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 21 i anledning av motioner om en översyn av lagen om statlig lönegaranti vid konkurs.

Herr SÖRENSON (s):

Fru talman! I motionen 654 för vi fram en rad synpunkter och erfarenheter i samband med den för några år sedan genomförda lagen om lönegaranti vid konkurser. Vi som står för motionen har samtliga en facklig bakgrund och kontakt med de fackliga organisationerna. Därmed vet vi också något om de erfarenheter som redan nu kan dras av lagens verkningar. Vi vet också att såväl LO som TCO som huvudorganisationer och bakom dem stående medlemmar delar våra erfarenheter och att de sökt föra fram dem.

Eftersom utskottet på ett utmärkt sätt redogör för vårt syfte och våra synpunkter i föreliggande betänkande finns det ingen anledning att ytterligare en gång genomföra en redovisning. Genom utskottets grundliga arbete och infordrande av remisser från berörda instanser har också klarlagts att vi redovisat verklighetsgrundade erfarenheter och att våra krav är väl motiverade. Det finns därför inte heller någon anledning att gå

Torsdagen den
30 maj 1974

Översyn av bestämmelserna om bouppteckningsplikten

in på denna del. Punkt för punkt har ju berörda remissinstanser påvisat behovet av översyn och lagskärpning.

Logiskt finner utskottet det därför ”motiverat med en allmän översyn av ifrågasvarande lagstiftning”. Att det slutligen råkar vara så att regeringen månaden efter att vi arbetade ut motionen själv uppmärksammade problemen och satte i gång arbetet med en översyn så som vi begärt i vår motion, får väl närmast här ses som ett exempel på hur det är när det är som bäst i samverkan mellan arbetsmarknadens fackliga organisationer, riksdagsmännen och regeringen. Det remissarbete som nu verkställts genom utskottets samvetsgranna insats kan således arbetsmarknadsdepartementet med fördel tillgodogöra sig. Vi har alltså all anledning att hoppas på ett hyggligt genomfört arbete i frågan från regeringens sida.

Fru talman! Det finns därför ingen anledning för mig att ställa något yrkande i denna fråga vid sidan om utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3 Föredrogs lagutskottets betänkande nr 22 i anledning av motion angående liberalisering av bestämmelserna rörande dröjsmål med betalning av försäkringspremie.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4 Översyn av bestämmelserna om bouppteckningsplikten

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 24 i anledning av motion om översyn av bestämmelserna om bouppteckningsplikten.

I detta betänkande behandlades motionen 1974:973 av herr Börjesson i Falköping (c) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en översyn av bestämmelserna om bouppteckningsplikten i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hemställde

att riksdagen i anledning av motionen 1974:973 gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförde om en förenkling av bouppteckningsförfarandet.

Reservation hade avgivits av herrar Svanström (c), Börjesson i Falköping (c), Winberg (m) och Olsson i Sundsvall (c) samt fru Tillander (c), fru Lindquist (m) och fru Karlsson (c) vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:973 hos Kungl. Maj:t begärde en översyn av bestämmelserna i ärvdabalken om bouppteckningsplikten i enlighet med vad reservanterna anförde.

Torsdagen den
30 maj 1974

Översyn av bestämmelserna om bouppteckningsplikten

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Fru talman! Enligt ärvdabalkens bestämmelser skall bouppteckning efter avliden alltid upprättas och inges till rätten. I föreliggande motion nr 973, som ligger till grund för lagutskottets betänkande nr 24, hemställs hos Kungl. Maj:t om en översyn av bestämmelserna, innebärande bl. a. att i de fall då den avlidne är medellös eller i det närmaste medellös och utan kända arvingar, eller då den avlidne är ett barn utan efterlämnade tillgångar, skall ej någon bouppteckningsskyldighet föreligga. I stället kunde bouppteckningen ersättas av en skriftlig anmälan till rätten, som i sin tur fick avgöra huruvida en fullständig bouppteckning är nödvändig eller ej. Någon direkt uppteckning av boets tillgångar, möbler etc. behöver ej företagas. Om rätten vid sin bedömning skulle finna att boets tillgångar var så ringa att dessa inte ens täcker boets skulder, kunde rätten, därest det ej var fråga om fast egendom, anse den inlämnade anmälan vara tillräcklig. Skulle det visa sig att dödsboet efter anmälan inlämnande tillförts medel, exempelvis genom vinst å premieobligation eller på annat sätt, skulle bouppteckning företas på sätt som nu sker genom en s. k. tilläggsbouppteckning.

En uppmjukning av ärvdabalkens bestämmelser angående bouppteckning skulle enligt min mening medföra besparingar, dels för den enskilde medborgaren som berörs härav, dels för tingsrätterna i arbetskostnader genom att antalet vitesförelägganden och förordnande av god man att föranstalta om bouppteckning kunde nedbringas. Vidare och det är inte det minst väsentliga är det stötande att avkräva föräldrar bouppteckning efter barn som avlidit i späd ålder och som inte efterlämnar några tillgångar.

Fru talman! En uppmjukning av bouppteckningsskyldigheten har som framgår av föreliggande utskottsbetänkande varit föremål för behandling i riksdagen vid ett flertal tillfällen, varför det inte finns någon anledning att jag mera ingående belyser frågan. Jag skall endast i största korthet kommentera utskottets betänkande och den till betänkandet fogade reservationen och för övrigt vill jag hänvisa till motionen och utskotts-
betänkandet.

Låt mig allra först konstatera utskottets positiva skrivning, som jag tolkar som ett tillmötesgående av motionärens önskan om en förenkling av bouppteckningsplikten, samtidigt som jag noterar utskottets starka skrivning i anledning av det arbete som bedrivs av arbetsgruppen inom DON: "Med hänsyn härtill anser utskottet att man i avvaktan på att arbetsgruppen slutför sitt arbete, vilket bör ske skyndsamt, tills vidare inte bör påbörja en översyn av ärvdabalkens bestämmelser om bouppteckningsplikt. Om arbetsgruppens arbete emellertid inte skulle leda till ett väsentligt förenklat bouppteckningsförfarande i här åsyftade fall och till en enhetlig rättstillämpning, när det gäller inregistrering av bouppteckningar, bör nämnda bestämmelser dock snarast bli föremål för en översyn. Vad utskottet nu anfört bör ges Kungl. Maj:t till känna."

Fru talman! Jag borde som motionär känna mig i allra högsta grad tillfredsställd med detta uttalande från utskottets sida, men jag kan icke bortse ifrån att oavsett resultatet av arbetsgruppens arbete måste bouppteckning, så länge bestämmelserna i ärvdabalken förblir oföränd-

Torsdagen den
30 maj 1974

Översyn av bestämmelserna om bouppteckningsplikten

rade, upprättas efter envar som avlider och skall därvid två bouppteckningsförrättare vara närvarande. Detta innebär t. ex. att, när ett barn har avlidit i späda ålder, bouppteckning alltid måste avkrävas föräldrarna och att de även om det avlidna barnet helt saknar tillgångar måste ifylla ett formulär som skall undertecknas av två gode män. Såsom framgår fann utskottet redan vid 1972 års riksdagsbehandling att i de fall då det gällde barn som avlidit i späda ålder var det både onödigt och stötande att avkräva föräldrar bouppteckning. Ett flertal remissinstanser ansåg att en uppmjukning av bouppteckningsplikten i dessa fall borde komma till stånd. Särskilt de remissinstanser som närmast kommer i kontakt med allmänheten, såsom rättshjälpsanstalten i Gävle och Sveriges advokatsamfund, fann en översyn av bestämmelserna angelägen.

Det kan i detta sammanhang framhållas att förhållandena lett till att vissa tingsrätter icke funnit skäl att hålla på kravet om inlämnandet av bouppteckning efter avlidet barn, som saknar tillgångar, under det att andra tingsrätter mot vitesföreläggande avkräver bouppteckning oavsett om det är känt huruvida det avlidna barnet efterlämnar tillgångar eller ej.

En sådan olikhet i tillämpningen av bestämmelserna om bouppteckning finner reservanterna högst otillfredsställande och oacceptabel. Även om arbetsgruppen inom DON utarbetar ett förenklat bouppteckningsformulär, vilket i och för sig -- det vill jag framhålla -- är mycket tacknämligt, kvarstår ändå skyldigheten enligt bestämmelsen i ärvdabalkens 20 kap. att bouppteckning skall upprättas efter varje avliden person. Några som helst undantag finns ej angivna som skulle innebära befrielse från bouppteckningsskyldigheten. Detsamma gäller det förhållandet att bouppteckning skall förrättas av två gode män.

Det räcker inte enbart med ett förenklat formulär, vilket naturligtvis skulle kunna innebära administrativa förenklingar. Det måste enligt min och reservanternas mening till en översyn av själva bestämmelserna rörande bouppteckningsplikten. Det är detta som vi reservanter kräver. Vi menar att en sådan översyn till sin omfattning kan göras begränsad och ej torde tarva någon större utredning. Denna bör kunna ske inom justitiedepartementet.

Det är alltså detta som vi kräver i reservationen, och jag yrkar bifall till denna.

Herr WINBERG (m):

Fru talman! Vi har tidigare år överlagt ganska ingående i denna fråga. Jag kunde därför nu egentligen begränsa mig till att hänvisa till vad herr Börjesson i Falköping sagt och till vad som anförs i reservationen. Jag vill dock understryka att det är två speciella förhållanden som gör att jag nu och tidigare har anslutit mig till herr Börjessons krav på en översyn.

Det gäller för det första det av många som stötande upplevda kravet på upprättande av en formell bouppteckning, som skall inges till domstol, efter ett spädbarn som kanske avlidit efter endast någon vecka -- alltså ett barn som aldrig haft några som helst tillgångar.

Det gäller för det andra det förhållandet att rätt många domstolar finner sig tvingade att på grund av svårigheten att få in dessa bouppteckningar, i strid mot lagens bokstav efterge dessa krav. Då får vi

Torsdagen den
30 maj 1974

Översyn av bestämmelserna om bouppteckningsplikten

en rättssolikhet mellan olika domstolar och olika bygder. Jag tror att vi alla i kammaren kan vara överens om att det inte är önskvärt.

Nu hänvisar utskottsmajoriteten till det arbete som pågår inom domstolsväsendets organisationsnämnd, DON, med att få till stånd en förenkling, och det är väl i och för sig bra. Men jag tror att man möjligen blandar ihop två saker. Det arbete som utförs inom DON kan såvitt jag förstår aldrig leda till någon ändring i lagstiftningen. Inom DON strävar man efter ett förenklat blankettförfarande, men vad vi reserverar kräver är att utformningen av reglerna i ärvdabalkens 20 kap. ses över, så att det skapas möjlighet att i undantagsfall efterge kravet på bouppteckningsinlämnande. Man skulle kunna tänka sig att detta skedde genom att domstol fick möjlighet att i uppenbara fall efterge skyldigheten.

Med det anförda, fru talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr HAMMARBERG (s):

Fru talman! Herr Börjesson i Falköping citerade ett långt stycke ur majoritetens skrivning och sade, att han som motionär borde vara synnerligen nöjd, och det är väl också den känsla vi har inom utskottsmajoriteten.

Jag vill erinra om att det också när vi för sjunde gången behandlade denna fråga, vid 1972 års riksdag, förelåg en reservation. Bakom den stod bl. a. utskottets folkpartistiska ledamöter. I år är folkpartiets representant i utskottet icke med på reservationen, och jag misstänker att det beror på just det som herr Börjesson i Falköping redogjorde för: han är nöjd med utskottsmajoritetens skrivning. Det finns det all anledning att vara.

Herr Börjesson citerade ur utskottets betänkande. Jag vill erinra om att utskottet har skickat motionen på remiss till domstolsväsendets organisationsnämnd och tillåter mig i min tur att citera vad den arbetsgrupp säger som har tillsatts inom DON för att titta på den här frågan: "Arbetet inom DON inriktar sig på att konstruera ett formulär för bouppteckningar, som skall användas obligatoriskt. Formuläret bör givetvis utformas så att det i de av Börjesson åsyftade fallen medför förenklingar för såväl dödsboet som tingsrätten. Ett sådant formulär kan förmodligen konstrueras så att man beträffande enkla fall kommer den av Börjesson föreslagna skriftliga anmälan om dödsfall mycket nära."

Detta är således målsättningen för arbetsgruppen inom DON. Vi som bildar utskottsmajoriteten understryker – som herr Börjesson erinrade om – att vi hoppas att arbetet skall leda till en förenkling.

Nu invänder reservanterna: Det här gäller ju den administrativa delen av bouppteckningsförfarandet. Jag ber att få citera fortsättningen av utskottsbetänkandet:

"Avslutningsvis vill utskottet framhålla att även om förevarande problem kan få en godtagbar lösning genom de administrativa förenklingar, som arbetsgruppen kan komma att föreslå, skulle en uppmjukning av själva bouppteckningsplikten kunna innebära vissa ytterligare fördelar. Liksom vid 1972 års riksdag vill utskottet därför stryka under att utskottet förutsätter att sistnämnda fråga under alla förhållanden blir

föremål för prövning i lämpligt sammanhang.”

Statsrådet Lidbom har i ett interpellationssvar, som refereras i utskottsbetänkandet, uttalat att det vid en eventuell översyn av dödsbolagstiftningen naturligtvis finns skäl att också närmare överväga en reform av lagreglerna om bouppteckningsplikt.

Vi slutar vårt betänkande med att hemställa ”att riksdagen i anledning av motionen 1974:973 ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet ovan anfört om en förenkling av bouppteckningsförfarandet”.

På alla de punkter som herr Börjesson i Falköping och herr Winberg här har tagit upp har vi således ställt oss mycket positiva. Vi föreslår att riksdagen ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om en översyn av frågan, och vi påpekar att om resultatet av arbetsgruppens verksamhet inte blir till fyllest skall saken ses över vid annat lämpligt tillfälle.

Med detta, fru talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WINBERG (m):

Fru talman! Låt mig slå fast två saker som vi kanske är överens om: för det första att en uppmjukning är erforderlig, för det andra att DON arbetar på en förenkling. Jag vet däremot inte om herr Hammarberg och jag är överens om att DON:s arbete i sig inte kan leda till den uppmjukning som vi alla anser vara önskvärd.

Nu säger utskottet att en uppmjukning bör ske, men man drar, som jag ser det, inte de rätta konsekvenserna av det, eftersom man nöjer sig med att vänta på en eventuell översyn av hela dödsbolagstiftningen. När den kommer vet vi inte, men då är det ganska självklart att frågan om reglerna för bouppteckning kommer in i *den* översynen. Vi anser dock att man inte kan vänta på detta och därför bör bouppteckningsreglerna ses över för sig.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Fru talman! Det är visserligen sant att jag i mitt anförande sade att jag till viss del är tillfredsställd med utskottets uttalande. Men även om vi får ett enkelt formulär, föreligger bouppteckningsskyldighet enligt ärvdabalken. Oavsett arbetsgruppens arbete måste alltså bouppteckning för rättas av två gode män om gällande lag skall följas.

Även om formuläret innebär ett förenklat förfarande, är jag rädd för att vissa tingsrätter åberopar ärvdabalkens bestämmelser, enligt vilka skyldighet att upprätta bouppteckning föreligger. Allt talar för att ärvdabalkens bestämmelser om bouppteckning bör ses över.

Herr HAMMARBERG (s):

Fru talman! Jag vill erinra om vad jag inledningsvis sade till herr Winberg, nämligen att utskottsmajoriteten inte nöjer sig med en förändring av det administrativa förfarandet. Mycket kan vinnas därigenom, men vi förutsätter att vid lämpligt tillfälle en översyn sker även av ärvdabalkens bestämmelser.

I sin motion säger herr Börjesson i Falköping att bouppteckningsskyldigheten kan ersättas med ett enkelt anmälningsförfarande. Vad är

Nr 96

Torsdagen den
30 maj 1974

Översyn av bestämmelserna om bouppteckningsplikten

det för skillnad mellan ett anmälningsförfarande och en enkel bouppteckning? Vid anmälningsförfarandet måste anmälningsplikt föreligga, annars ankommer det på den enskilde att avgöra om anmälan behöver ske. Det måste givetvis föreligga samma skyldighet att göra anmälan som nu att avlämna en bouppteckning.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Fru talman! Vid ett enkelt anmälningsförfarande skulle det enligt min mening kunna räcka med att föräldrarna till ett avlidet barn inlämnar till rätten ett besked om att barnet har dött utan att efterlämna några tillgångar. Några gode män behöver inte tillkallas. Det är den stora skillnaden, och den är inte oväsentlig i sammanhanget.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Svanström m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Falköping begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 24 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Svanström m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Falköping begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	167
Nej	–	132
Avstår	–	2

§ 5 Ersättning vid frihetsinskränkning

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 25 i anledning av propositionen 1974:97 med förslag till lag om ersättning vid frihetsinskränkning jämte motion.

I propositionen 1974:97 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokoll över justitiärenden den 28 februari 1974, efter att ha hört lagrådet föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagt förslag till lag om ersättning vid frihetsinskränkning.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”Propositionen innehåller förslag till ny lag om ersättning av staten vid frihetsinskränkningar. Den nya lagen avses ersätta 1945 års lag om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.

Torsdagen den
30 maj 1974*Ersättning vid fri-
hetsinskränkning*

Den nya lagen omfattar såväl judiciella som administrativa frihetsinskränkningar. Förutsättningarna för ersättning är dock inte desamma vid de bägge typerna av frihetsinskränkningar.

I fråga om rätten till ersättning för judiciella frihetsinskränkningar följer den nya lagen principerna i 1945 års lag. Ersättning utgår alltså dels till den som har varit häktad eller utsatt för liknande straffprocessuell åtgärd, dels till den som har undergått fängelsestraff e. d. Förutsättning för ersättningsrätt i häktningsfallet är bl. a. att den häktade har blivit frikänd för brottet eller att åtalet har avvisats eller avskrivits. Som en nyhet i förhållande till gällande rätt föreslås att ersättning skall utgå även i fall då beslutet om häktning etc. har upphävts eller ersatts av beslut om mindre ingripande åtgärd efter överklagande. Den som har undergått fängelsestraff e. d. har liksom enligt gällande lag rätt till ersättning, om påföljden efter resning eller besvär över domvilla upphävs eller ersätts av mindre ingripande påföljd. Ersättning föreslås dessutom utgå i fall då påföljden har upphävts eller ändrats efter överklagande.

När det gäller det administrativa området utgår ersättning enligt den föreslagna lagen endast vid sådana frihetsinskränkningar som har haft karaktär av egentliga frihetsberövanden, t. ex. intagning på vårdanstalt. Förutsättning för ersättningsrätt är att det befinns uppenbart att frihetsberövandet var utan grund. Bedömningen av åtgärden skall alltså ske med utgångspunkt från vad man efteråt känner till.

Den föreslagna lagen upptar i likhet med 1945 års lag vissa undantag från rätten till ersättning. Har t. ex. den som varit utsatt för frihetsinskränkning själv uppsåtligen föranlett beslutet utgår inte ersättning. I den nya lagen sägs också att ersättningsrätt inte föreligger, om det med hänsyn till omständigheterna är oskäligt att ersättning utgår. Ersättning får dock inte längre vägras på den grunden att misstanke om brott kvarstår.

Ersättning kan enligt förslaget utgå för utgifter, förlorad arbetsförtjänst, intrång i näringsverksamhet och lidande. Lagen innehåller inte några bestämmelser om hur ersättningen skall beräknas. Allmänna skadeståndsprinciper blir alltså tillämpliga. Ersättningen kan jämkas om tiden för frihetsinskränkningen har beaktats vid fastställande eller verkställighet av brottspåföljd.

Ersättningsfrågorna enligt den nya lagen skall i princip prövas av domstol. Avsikten är emellertid att JK, på samma sätt som när det gäller anspråk enligt skadeståndslagen, skall få möjlighet att träffa uppgörelse om ersättningen.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1974.”

I förslaget till lag om ersättning vid frihetsinskränkning hade 1 och 3 §§ följande lydelse:

1 §

Den som har varit häktad på grund av misstanke om brott eller som till följd av sådan misstanke under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen, underkastad reseförbud, intagen på rättspsykiatrisk klinik, tagen i förvararrest eller tagen i förvar genom beslut av befälhavare på

Torsdagen den
30 maj 1974

*Ersättning vid fri-
hetsinskränkning*

fartyg eller luftfartyg eller av beskickning eller konsulat har rätt till ersättning av staten, om

1. frikännande dom meddelas för gärningen,
2. åtalet avvisas eller avskrivs,
3. förundersökning avslutas utan att åtal väckes eller, såvitt gäller förvarrarrest, beslutet härom upphäves utan att målet hänskjutes till rättegång eller disciplinstraff ålägges, eller
4. beslutet om frihetsinskränkning genom avslag på häktningsframställning eller efter överprövning, fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel upphäves eller ersättes av beslut om mindre ingripande åtgärd eller undanröjes utan förordnande om ny handläggning.

Den som har varit häktad eller under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen som misstänkt för brott som avses i 24 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken har jämväl rätt till ersättning, om gärningen i domen hänföres under sådant lagrum att häktning icke kunnat ske annat än enligt 1 § andra stycket eller 2 § samma kapitel och det icke har förelegat sådana förutsättningar för häktning som anges där. För rätt till ersättning på grund av anhållande fordras dessutom att det ej heller har förelegat omständighet som anges i 24 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken.

3 §

Den som i annat fall än som anges i 1 eller 2 § till följd av beslut vid myndighetsutövning varit berövad friheten har rätt till ersättning av staten, om det finnes uppenbart att frihetsberövandet var utan grund.

I detta sammanhang hade behandlats den i anledning av propositionen väckta motionen 1974:1821 av fru Kristensson m. fl. (m) vari yrkats att riksdagen beslutade

1. att ersättning jämlikt 1 § första stycket 4 och 1 § andra stycket skulle utgå endast om särskilda skäl förelåg,
2. att som förutsättning för att ersättning enligt 3 § skulle utgå uppställdes att frihetsberövandet varat minst 24 timmar.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. beträffande rätt till ersättning vid judiciella frihetsinskränkningar med avslag på motionen 1974:1821, yrkandet 1, anta 1 § i det till propositionen 1974:97 fogade förslaget till lag om ersättning vid frihetsinskränkning,
2. beträffande rätt till ersättning vid administrativa frihetsinskränkningar med avslag på motionen 1974:1821, yrkandet 2, anta 3 § i lagförslaget,
3. anta lagförslaget i vad det ej omfattades av hemställan under 1 och 2.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande rätt till ersättning vid judiciella frihetsinskränkningar av herr Lidgard (m) och fru Lindquist (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen skulle – med förklaring att propositionen 1974:97 i denna del inte kunnat oförändrad antas – i anledning av motionen 1974:1821, yrkandet 1, för sin del anta 1 § i det till propositionen fogade förslaget till lag om ersättning vid frihetsinskränkning med av reservanterna föreslagen lydelse, innebärande dels viss komplettering av lagtexten så att det tydligare framgick i vilka fall ersättning enligt 1 § första stycket 4 skulle utgå, dels att ersättningsrätten enligt 1 § andra stycket skulle begränsas till att avse fall där särskilda skäl förelåg,

2. beträffande rätt till ersättning vid administrativa frihetsinskränkningar av herr Lidgard (m) och fru Lindquist (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen skulle – med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat oförändrad antas – med bifall till motionen 1974:1821, yrkandet 2, för sin del anta 3 § i lagförslaget med av reservanterna föreslagen lydelse.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande rätt till ersättning vid administrativa frihetsinskränkningar av herr Torwald (c).

Fru LINDQUIST (m):

Fru talman! Det här lagförslaget innebär en vidgad rätt till ersättning i förhållande till den lag som nu gäller och som enligt sin lydelse medger ersättning endast till oskyldigt häktade och dömda. Liksom i den tidigare lagen skall ersättning utgå till den som varit häktad eller varit föremål för annan frihetsinskränkning, som anges i 1 §, om han senare blir frikänd eller om åtal avskrivs eller förundersökning avslutas utan att åtal väcks.

I 1 §, fjärde punkten, har införts en nyhet. Enligt den kan en person, som häktas i underrätt och sedan – efter att ha överklagat häktningsbeslutet – släppts i hovrätt, få ersättning trots att han sedan döms för brottet. Han kan t. ex. ha blivit häktad av den anledningen att fara föreligger för att han försvårar utredningen. Innan hovrätten hunnit ta ställning i häktningsfrågan har utredningen slutförts. Det finns därför inte längre skäl att hålla honom häktad och hovrätten skall därför naturligtvis frige honom. Man frågar sig då varför en sådan person, som alltså begått brottet, generellt skall ha rätt till ersättning för den tid han med all rätt suttit häktad. Visserligen säger departementschefen i motiven att ersättning i just sådana fall väl inte bör utgå, men vi anser i vår reservation att rätten till ersättning i liknande fall bör uteslutas genom bestämmelse i själva lagen.

En inkonsekvens i lagförslaget är också att om tingsrätten själv ändrar sitt beslut om häktning och friger den misstänkte så är han inte berättigad till någon ersättning. Rätten till ersättning blir alltså beroende på rena tillfälligheter om det blir tingsrätten som själv ändrar sitt tidigare beslut eller om beslutet ändras i hovrätten. Det här kan medföra en benägenhet att överklaga beslut om frihetsinskränkning, och det krävs alltså en restriktiv tillämpning av lagbestämmelserna i hovrätten.

Vi reservanter yrkar att lagtexten i denna del får den utformning som framgår av s. 14 i betänkandet.

Torsdagen den
30 maj 1974

*Ersättning vid fri-
hetsinskränkning*

Bestämmelsen i 1 § sista stycket medför att en person som häktats som på sannolika skäl misstänkt för stöld kan bli berättigad till ersättning om han sedan i stället för stöld döms för snatteri. Vi anser att sådant förslag ger alltför långtgående rätt till ersättning. En bestämmelse av en sådan innebörd ställer krav på en noggrann precisering av gärning och brottsrubricering redan vid häktningsförhandlingen. Men den utredning som finns vid en häktningsförhandling är ofullständig, och det är ofta mycket svårt att göra en preciserad juridisk bedömning av brottet.

Jag hävdar, trots att utskottet påstår motsatsen, att en sådan här regel kan medföra att ovidkommande hänsyn till ställningstagandet vid häktningsförhandlingen kan komma att spela in då domstolen i samband med domen tar slutlig ställning till hur brottet skall rubriceras. Även för fall av den här typen anser vi reservanter att ersättningsrätten bör begränsas och utgå endast om särskilda skäl föreligger.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till reservationen under punkt 1.

En nyhet i den föreslagna lagen är att det också skall kunna utgå ersättning vid administrativa frihetsberövanden, t. ex. vid omhändertagande enligt sociallagarna. Detta framgår av 3 §. Möjligheten till ersättning vid denna typ av frihetsinskränkningar har med rätta gjorts restriktiva. Ersättning skall utgå endast om det befinnes uppenbart att frihetsberövandet var utan grund.

Vi vill emellertid införa ytterligare en begränsning och det är, att bestämmelsen i 3 § kompletteras med att frihetsberövanden skall ha varat mer än 24 timmar i sträck för att medföra rätt till ersättning. En 24-timmarsbegränsning finns redan när det gäller anhållanden, det framgår av 1 §, och vi kan inte se något rimligt skäl till att inte ställa upp något krav på 24-timmarsbegränsning också här.

Ett frihetsberövande som understiger 24 timmar kan knappast vara av så ingripande natur att det bör medföra rätt till ersättning. Genom en 24-timmarsregel skulle man framför allt förhindra att det vid domstol kommer att framställas begäran om ersättning vid mycket kortvariga frihetsberövanden. Som exempel vill jag särskilt framhålla sådana fall då omhändertagande skett enligt lagen om tillfälligt omhändertagande. Sådana omhändertaganden, som ju är maximerade till sex timmar, bör enligt vår uppfattning inte få leda till att begäran om ersättning måste tas upp och sakligt prövas.

Med detta, fru talman, yrkar jag också bifall till reservationen 2.

Herr SVANSTRÖM (c):

Fru talman! I det föreliggande betänkandet nr 25 från lagutskottet behandlas en proposition med förslag till lag om ersättning vid frihetsinskränkning. I anslutning till propositionen har det väckts en motion.

Fru Lindquist har redogjort för de reservationer som fogats till utskottets betänkande. Det är på två punkter som utskottsmajoriteten och reservanterna har litet olika uppfattningar. Reservanterna redovisar på s. 14 ett förslag som innehåller ett tillägg till 1 § och som jag uppfattar så att det innebär en inskränkning i rätten att utbetomma ersättning i

samband med frihetsberövande. Utskottsmajoriteten däremot anser att den i propositionen föreslagna lagtexten, med bl. a. de undantagsregler som finns i 4 § andra stycket, mycket väl i den kommande rättstillämpningen på ett rimligt sätt skall kunna ge ungefär samma effekt som den av reservanterna föreslagna formuleringen. Detta gäller både det tillägg till texten som föreslås och stadgandet att särskilda skäl skall föreligga.

För den som läser utskottsmajoritetens skrivning jämsides med reservationerna och tar hänsyn till allt vad utskottsmajoriteten anfört framstår det klart att skillnaderna är mycket, mycket små. Reservationen 1 avser s. k. judiciella frihetsinskränkningar. I reservationen 2 diskuteras omständigheterna när det gäller rätt till ersättning vid administrativa frihetsinskränkningar. Där föreslår reservanterna, med tillstyrkan av motionens förslag, att förutsättningen för att rätt till ersättning skall föreligga bör vara att vederbörande varit berövad friheten under mer än 24 timmar i sträck.

Också utskottsmajoriteten är klar över att det vore orimligt att ersättning skulle utgå vid mycket korta frihetsberövanden. Efter ingående diskussion har utskottsmajoriteten gjort bedömningen att i det övervägande antalet fall något behov av en 24-timmarsregel icke föreligger. Även där hänvisar vi till att det för rätt till ersättning enligt 3 § fordras att frihetsberövandet uppenbarligen har varit utan grund. Vi är övertygade om att rättstillämpningen också i det fallet kommer att bli sådan att skillnaden mellan utskottsmajoriteten och reservanterna skall visa sig vara mycket liten.

Jag skall här inte gå in i det vidare resonemang som lagutskottet för i sitt mycket omfattande betänkande utan hänvisar kammarens ledamöter till att själva studera vad utskottet där framhållit.

Fru talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till hemställan i lagutskottets betänkande nr 25.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Lidgard och fru Lindquist, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lindquist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Lidgard och fru Lindquist.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lindquist begärde

Nr 96

Torsdagen den
30 maj 1974

*Om åtgärder för
att öka livsmedels-
produktionen*

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 248
Nej — 47
Avstår — 1

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Lidgard och fru Lindquist, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lindquist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Lidgard och fru Lindquist.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lindquist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 248
Nej — 47
Avstår — 1

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6 Föredrogs

Utrikesutskottets betänkande

Nr 9 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Trafikutskottets betänkande

Nr 19 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 7 Om åtgärder för att öka livsmedelsproduktionen

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr *Stjernströms* (c) i kammarens protokoll för den 3 maj intagna fråga, nr 183, och anförde:

Fru talman! Herr *Stjernström* har frågat vilka åtgärder jag avser att vidta med anledning av att chefen för FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation, FAO, på grund av den hotande livsmedelssituationen i världen,

Torsdagen den
30 maj 1974

*Om åtgärder för
att öka livsmedels-
produktionen*

uppmänt alla länder att öka livsmedelsproduktionen.

Efter den i stora delar av världen svaga skörden år 1972 har frågan om världens livsmedelsförsörjning alltmer uppmärksamats av FN och dess olika organ. Sålunda tog FAO:s generaldirektör under år 1973 upp frågan i olika sammanhang. Frågan fick också stort utrymme vid FAO:s senaste generalkonferens i november i fjol. Bl. a. förelåg ett förslag om ökad lagring av livsmedel. Jag betonade därvid Sveriges positiva inställning till detta förslag.

En särskild FN-konferens om världens livsmedelsproblem kommer vidare att äga rum i höst. Det är min förhoppning att denna konferens skall bidra till en lösning av livsmedelsförsörjningsproblemen.

Vad gäller den svenska jordbruksproduktionens omfattning har jordbruksutredningen att utreda denna fråga. Jag har vid flera tillfällen uttalat att det är naturligt att utredningen i sin översyn av produktionsmålet också bedömer vår livsmedelsförsörjning mot bakgrund av den internationella utvecklingen.

Herr STJERNSTRÖM (c):

Fru talman! När de jordbrukspolitiska riktlinjerna beslöts år 1967 var det många företrädare för centerpartiet som varnade för en kommande livsmedelskris i världen, och centerpartiet gick emot den produktionsbegränsning som den socialdemokratiska majoriteten genomdrev. Företrädarna för en annan jordbrukspolitik än regeringens betraktades ofta vid den tiden som nostalgiska landsbygdsromantiker, som inte begrep de ekonomiska fördelarna med att lägga ned jordbruksjord och flytta över utövarna till andra näringar.

Det visade sig emellertid ganska snart att de åsikter som dikterade den socialdemokratiska politiken byggde på kortsiktiga ekonomiska perspektiv, där solidariteten med den svältande delen av världen inte fick vidare utrymme. Det var de låga priserna på världsmarknaden som hägrade, ingalunda omsorgen om dem som bättre än vi hade behov av det livsmedelsutbudet.

Snabba förändringar har de senaste åren inträtt på världsmarknaden, och nu uppmanar FAO alla länder att öka sin jordbruksproduktion för att bidra till att möta världssvälten. För kort tid sedan uttalade således FAO:s generaldirektör Boerma att världens livsmedelslager i sommar kan komma att räcka endast tre veckor.

Till grund för den svenska jordbrukspolitiken ligger dock fortfarande 1967 års beslut, bl. a. med målet att begränsa den svenska livsmedelsproduktionen, och fortfarande tas produktiv åkerjord till andra ändamål än jordbruksproduktion. Sedan 1967 har hundratusentals hektar odlingsjord tagits ur produktionen.

Nu svarar statsrådet, och jag ber att få tacka för svaret, att jordbruksutredningen har att utreda frågan om den svenska jordbruksproduktionens omfattning. Men när man läser direktiven finner man att de är ganska neutrala i det avseendet. Nu har emellertid riksdagen beslutat att till utredningen överlämna bl. a. centermotionen till årets riksdag, som tar upp de här frågorna. Jag hoppas alltså att de frågorna kommer att utredas.

Torsdagen den
30 maj 1974

*Om ersättning åt
jordbrukare för
sandstormsskador*

Men jag skulle vilja ställa en fråga till statsrådet. Skall man tyda det här svaret, som jag tycker är positivt, så att statsrådet väntar att utredningen prövar förutsättningarna för en utökning av produktionen i Sverige?

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Fru talman! Det skulle vara mycket att säga om de förhållanden som rådde när riksdagen fattade 1967 års beslut om jordbrukspolitiken, men det hinner man inte säga inom ramen för en debatt som föranletts av en enkel fråga. När det beslutet fattades var man emellertid på det klara med att man skulle få pröva produktionsmålsättningen mot bakgrund av den fortlöpande utvecklingen.

Mitt svar skall uppfattas på det sättet att jordbruksutredningen har till uppgift att pröva produktionsmålsättningen — och göra det mot bakgrund av vår situation när det gäller livsmedelsförsörjningen med hänsyn tagen till det läge som råder i omvärlden. På den punkten är mitt svar ja. Sedan får vi avvakta och se vilka slutsatser som utredningen kommer att dra av sina bedömningar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om ersättning åt jordbrukare för sandstormsskador

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr *Schötts* (m) i kammarens protokoll för den 8 maj intagna fråga, nr 189, och anförde:

Fru talman! Herr Schött har frågat om jag vill lämna kammaren en redogörelse för omfattningen av de skador, som genom senaste tidens sandstormar drabbat jordbrukarna, främst på Gotland, och vilka möjligheter till skadeersättning som föreligger.

Den 4 till 6 maj i år drabbades Gotland och angränsande delar av sydöstra Sverige av en storm som på grund av den torra väderleken medförde jord- och sandflykt. Enligt en snabbinventering som utförts av lantbruksnämnden och Lantbrukarnas länsförbund på Gotland har skador vållats på ca 1 400 hektar vårsådda grödor. Omsådd eller hjälpsådd bedöms nödvändiga på dessa arealer. Även på Öland uppstod vissa skador främst på sockerbets- och lökodlingen. Omkring 250 hektar uppges där vara i behov av omsådd. På Gotland har diken fyllts igen med jord.

Skördeeskadeskyddet täcker för närvarande alla skador på spannmål, oljeväxter, vall, potatis och sockerbeter. I skyddet ingår de grödor som finns på arealen den dag uppgift skall lämnas, vanligen den 26 juni. Kostnader för omsådd, hjälpsådd m. m., som i det här aktuella fallet kan uppstå, beaktas emellertid för närvarande inte i skyddet. Lantbruksnämnden och Lantbrukarnas länsförbund på Gotland har hemställt hos skördestatistiska nämnden att undersöka möjligheterna att genom skördeeskadeskyddet bidra till att täcka de ifrågakarande förlusterna. En sådan undersökning har påbörjats.

Torsdagen den
30 maj 1974*Om ersättning åt
jordbrukare för
sandstormsskador*

För skador som uppstått genom igenfyllda diken kan bidrag utgå från anslaget Bidrag vid förlust på grund av naturkatastrof m. m. För denna bidragsgivning gäller vissa principer, som senast godkänts av 1967 års riksdag. Som förutsättning gäller bl. a. att den skadelidande är i påtagligt behov av ekonomisk hjälp.

Herr SCHÖTT (m):

Fru talman! Först ber jag att till jordbruksminister Lundkvist få framföra ett tack för svaret på min fråga. Den inlämnades den 8 maj, och bakgrunden till den var de svåra sandstormar som främst drabbade jordbrukarna på Gotland men även jordbrukarna på Öland den 4–6 i samma månad.

Som det framgår av svaret har Lantbrukarnas länsförbund på Gotland låtit utföra en ungefärlig beräkning av omfattningen av skadorna som förorsakades av den svåra jordflykten på ön. Det är riktigt att dessa beräkningar visar att skadorna är mycket omfattande. Således bedömes mer än 1 400 hektar vara i behov av omsådd eller hjälpsådd på grund av jord- och sandflykten. Vidare bedömes den samlade längden av de diken som behöver rensas upp efter stormen uppgå till mer än 14 mil. Antalet berörda brukningsenheter uppges till 457.

Det kan vidare nämnas att kostnaderna för om- och hjälpsådden beräknas uppgå till ca tre kvarts miljon kronor och kostnaden för rensning av diken till ca en halv miljon.

De av mig här återgivna siffrorna torde vara till fyllest för att man skall förstå den stora oro de gotländska jordbrukarna känner inför de ekonomiska konsekvenserna av den inträffade naturkatastrofen.

På Öland var det, såsom framgår av svaret, framför allt sockerbets- och lökodlingen som skadades. Här rör det sig bl. a. om en areal av 250 hektar betsådd. Några ekonomiska siffror för Öland har jag inte.

Som framgår av svaret är gällande bestämmelser om skördeskade-skyddet sådana – de anses för resten otillfredsställande ur gotländsk synpunkt – att de inte är tillämpliga i det här aktuella fallet. Därför hänvisas nu till den speciella fonden Bidrag vid förlust på grund av naturkatastrof m. m.

Det är med tillfredsställelse jag konstaterar att statsrådet Lundkvist är väl medveten om den oro som de aktuella skadorna skapat bland lantbrukarna på Gotland och Öland. Jag vill till slut endast vädja till statsrådet att, om nu gällande skördeskadebestämmelser ej kan medge möjlighet till bidrag åt de drabbade jordbrukarna, statsrådet måtte medverka till att de kommer i åtnjutande av största möjliga ersättning ur naturkatastrofanslaget.

Än en gång ber jag att få tacka för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
30 maj 1974

*Ang. ersättning av
statliga medel vid
översvämnings-
katastrofer*

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Ångströms (fp) i kammarens protokoll för den 9 maj intagna fråga, nr 191, och anförde:

Fru talman! Herr Ångström har frågat, om jag anser att ersättningar av statliga medel bör utgå för skador på enskild egendom i samband med översvämningskatastrofer.

Den som lider skada i samband med översvämnning kan få bidrag från anslaget Bidrag vid förlust på grund av naturkatastrof m. m. För bidragsgivningen gäller principer som godkänts av 1967 års riksdag.

Bidrag utgår då det är fråga om skada genom intrång i rörelse eller yrkesverksamhet av vilken den skadelidande varit beroende för sin försörjning. Ersättning lämnas dessutom för förlust av eller skada på egendom som tillhör enskild person – i första hand bostadsfastighet. Som förutsättning för bidrag gäller bl. a. att skadan inte är försäkringsbar och att den skadelidande är i påtagligt behov av ekonomisk hjälp.

Ersättning utgår i regel med 50 procent av skadebeloppet, men i särskilt ömmande fall kan bidrag med upp till 90 procent av skadebeloppet utbetalas.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Fru talman! Jag tackar för svaret på frågan.

Bakgrunden till den är att det i fjol våras inträffade en översvämnning i Gargåns dalgång. Ån är ett tillflöde till Vindelälven. I byn Gargnäs blev skadorna på privat egendom rätt stora. Enligt den värdering som länsstyrelsen har gjort drabbades byborna av skador för mellan 30 000 och 40 000 kronor. I en trakt där medelinkomsten är mindre än 20 000 kronor är detta en svår förlust att bära. Det största enskilda skadebeloppet var drygt 9 000 kronor.

Först finns det anledning att anmärka på ärendets sena handläggning i jordbruksdepartementet. Bara för en dryg vecka sedan fick byborna besked om vilka ersättningar som skulle utgå, trots att både de själva och länsstyrelsen hade stött på i ärendet ett flertal gånger under det år som har gått. Och beskedet blev något av en chock för dem. Av det totala skadebeloppet får byborna tillsammans endast ca 2 000 kronor. Vid ersättningsprövningen har man, enligt vad som uppgivits, kommit ned till detta belopp genom att dels behövspröva de enskilda skadeanspråken i förhållande till inkomsten, dels tillämpa något slags självrisk som skulle ligga någonstans kring 1 000 kronor. Den bybo som drabbades av den största skadan, värderad till ca 9 500 kronor, blev helt utan ersättning. Han hade just detta inkomstår haft en inkomst på ca 40 000 kronor. Den inkomsten representerade inte på något sätt genomsnittet för honom utan var mera en tillfällighet. Men även med den i bilden fick han genom naturkatastrofen en förlust på fjärdedelen av sin årsinkomst.

De här skadefrågorna måste ses från en principiell synpunkt. Enligt mitt sätt att se bör den bärande principen vara att skador som uppstår genom naturkatastrofer skall ersättas av allmänna medel. Den principen bör vara särskilt påträngande när man vet vilka områden som i allmänhet

Torsdagen den
30 maj 1974

*Ang. ersättning av
statliga medel vid
översvämnings-
katastrofer*

drabbas. Det är de områden där naturkrafterna är otämjda och har fritt spelrum. Det är människorna i glesbygderna som drabbas. Där har man svårast få arbete och inkomst och är mest sårbar ekonomiskt. Om naturkatastrofer inträffar i stadsområden, där de många och ekonomiskt starka människorna finns, hade skyddet för den enskilde för länge sedan varit reglerat efter ersättningsprinciper, det är jag övertygad om.

Jag hoppas att statsrådet under intrycket av den nyss avslutade resan till dessa bygder är beredd att ta upp den här frågan igen och driva fram rättvisa. Själv är jag beredd att återkomma i ärendet, om inte annat så motionsvägen.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Som herr Ångström vet har jag inte möjlighet att ta upp en diskussion här om det enskilda fallet. Men om vi diskuterar frågan i princip vill jag säga att detta är mycket svårbedömbara frågor. Vi har att försöka avgöra i vilken mån det är rimligt att begära att man skall kunna förutse att en skada kan inträffa och vidta åtgärder för att förhindra den, i vilken mån det är fråga om skador som är försäkringsbara och sedan vilka ersättningsbelopp som skall utgå.

Det är svårt att bedöma dessa skador efter en mall. De får prövas från fall till fall mot bakgrunden av alla de skäl som kan åberopas och den skälighet som kan komma i fråga. Detta har skett vid alla de tillfällen då jag har haft kontakt med sådana problem. Ibland har man kunnat bedöma skadorna vara av sådan storleksordning att betydande belopp har utbetalats. Vi har en del kända sådana fall här i landet där det rör sig om stora naturkatastrofer. I andra fall har beloppen blivit väsentligt mindre.

Jag har bara velat peka på att det många gånger är svårt att avgöra hur långt samhället skall sträcka sig för att ta ansvaret för skador som kan inträffa och vad som rimligen kan anses åvila den enskilde när det gäller att försäkra sig eller att motverka risken för att skador uppkommer.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag känner till principen för enkla frågor, men jag måste ta upp det här konkreta exemplet för att belysa själva principfrågan och jag accepterar naturligtvis statsrådets avböjande att diskutera det enskilda fallet.

Jag betraktar dock principen att den enskilde skall hållas skadeslös för skador som åsamkas genom naturkatastrofer som självklar. Svårigheterna att lösa ersättningsfrågan sammanhänger närmast med värderingsgrunderna, men det bör väl finnas möjligheter att åstadkomma värderingar som på ett objektivt sätt talar om hur pass stor skadan blivit för den enskilde. De svårigheterna bör alltså kunna överbryggas.

Summan av mitt anförande är att jag hoppas att initiativ tas där samhället förklarar sig berett att ersätta den enskilde för skador som åsamkats genom naturkatastrofer.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
30 maj 1974

Om skärpt kvali-
tetskontroll av
importerade
hästar

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr *Johanssons* i Vrångebäck (m) i kammarens protokoll för den 14 maj intagna fråga, nr 207, och anförde:

Herr talman! Herr *Johansson* i Vrångebäck har frågat om jag är beredd medverka till att sådana åtgärder vidtas att kontrollen av importerade hästar skärps i vad avser såväl kvaliteten hos enskilda hästar som det totala antalet hästar vid varje enskilt importtillfälle.

Vid all import av hästar sker en veterinärmedicinsk bedömning av smittorisen. Någon kontroll av kvaliteten hos de importerade hästarna företas inte. Frågan om reglering av importen av hästar från kvalitets-synpunkt behandlades av 1966 års riksdag. På grund av bl. a. de kvalitetskrav på avelshingstar som följer av lagen om hingstbesiktnings-tvång ansåg riksdagen det inte vara nödvändigt med en importreglering från kvalitetssynpunkt. Det har inte kommit till min kännedom att sådana förändringar har skett av importen att en omprövning av nyssnämnda riksdagsbeslut är motiverad.

Herr JOHANSSON i Vrångebäck (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret, även om det inte var fullt så positivt som jag hade räknat med.

Jag är fullt medveten om den stora efterfrågan på kallblods- och halvblodshästar som är lämpliga för drag- och ridbruk. Energikrisen har ytterligare ökat efterfrågan på fullgoda hästar och den är i dag större än på många år. 1966 års riksdagsbeslut om stöd till hästaveln, grundat på 1963 års hästutredning, var ett allvarligt slag mot vår hästavel. Bland andra faktorer medförde detta beslut att våra häststammar för dragbruk avsevärt decimerades.

Efter år 1971 har emellertid antalet hästar åter ökat och under åren 1972 och 1973 ökat kraftigt. Därtill kommer att betäckningssiffrorna under de senaste åren stigit. Dessa förhållanden medför att rätt många unghästar numera finns i landet och snart går in i sina arbetsuppgifter och in i aveln. Denna ökning av antalet kommer således väl att möta den ökade efterfrågan. Att i detta läge tillåta en mycket stor import av hästar måste vara en oklok politik – detta så mycket mer som flertalet av importhästarna både konstitutionellt och till exteriören är undermåliga och behäftade med många fel. Risk föreligger också för att vid större importer många kan ha lynnesfel, vilket är synnerligen allvarligt. Ett stort antal är s. k. korsningshästar, och att få in dessa i vår mycket goda avel är en stor olycka för svenskt avelsarbete.

Jordbrukare och andra som bedriver hästavel ser med missmod hur avelsarbetet allvarligt skadas genom dessa importer. Jag vill erinra om att det bedrivits avelsarbete i vårt land i mer än hundra år och då huvudsakligen vad vi kallar ren avel. Våra hästavelsorganisationer har härvidlag betytt mycket och i många fall stått för bl. a. hingsthållningen.

Detta avelsarbete har lett till att vi fått en god och sund häststam, väl lämpad för sina uppgifter. Därom vittnar inte minst den efterfrågan på svenska hästar som förekommer från utlandet. Export av svenska hästar

har gått inte endast till länder i Europa utan även till Sydamerika och andra delar av världen.

Vi får inte heller glömma bort att staten som huvudman för Flyinge stuteri måste ha ett stort intresse av att vårt hästmateriel bevaras och förbättras. Med tanke på de många goda avelshingstar som onekligen finns på Flyinge och som utstationeras runt om i landet under betäckningssäsongen är det angeläget att vårt stomateriel hålles intakt. Med den utmärkta skötsel och fina blick i hästavelsfrågor som är kännetecknande för ledningen för Flyinge-stuteriet har vi stora möjligheter att i samarbete med de många hästuppfödarna i landet verkligen kunna uppvisa ett eftertraktat hästmateriel.

Men då måste importen av undermåliga hästar underkastas skärpt kontroll eller helst helt stoppas. Tyvärr har under den senaste tiden lämnats införseltillstånd för ett stort antal hästar. Inte mindre än 296 stycken hästar får importeras fram till den 1 september i år.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Efter allt det beröm som staten fick av herr Johansson i Vrångeback för sitt sätt att göra insatser i detta sammanhang känner jag stor tillförsikt inför bl. a. lantbruksstyrelsens omdöme i den fråga som herr Johansson i Vrångeback reste. Lantbruksstyrelsen menar att kvalitetskontroll inte är nödvändig utan att det är tillräckligt med de åtgärder som för närvarande vidtas. Det föreligger ett ordentligt hingstbesiktningstvång, och man ser till att hästar som importeras inte för med sig några sjukdomar.

Herr JOHANSSON i Vrångeback (m):

Herr talman! Jag kan inte underlåta att påpeka att statens handlande här är synnerligen inkonsekvent. Å ena sidan betalar staten ut betydande summor till hästaveln genom att staten håller Flyinge stuteri med dess goda avelsmateriel, och å andra sidan tillåter staten – samtidigt med denna uppoffring – import av ett stort antal undermåliga hästar. Det är det som vi i avelsarbetet inte kan godta, utan vi vill ha en bättre tingens ordning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Ang. cancerrisken vid arbete inom viss plastindustri

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON erhöil ordet för att besvara herr Lorentzons (vpk) i kammarens protokoll för den 14 maj intagna fråga, nr 208, till herr socialministern, och anförde:

Herr talman! Herr Lorentzon har frågat socialministern om vilka åtgärder denne ämnar vidta i anledning av den på senare tid uppmärksammade risken för cancer inom viss plastindustri. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Den risk herr Lorentzon avser med sin fråga torde gälla en ovanlig form av levercancer, som sätts i samband med ämnet vinylklorid. Detta

Nr 96

Torsdagen den
30 maj 1974

*Ang. cancerrisken
vid arbete inom
viss plastindustri*

Torsdagen den
30 maj 1974

*Ang. cancerrisken
vid arbete inom
viss plastindustri*

ämne används vid tillverkningen av PVC-plast. Rapporter om inträffade fall av levercancer -- främst i USA -- kom till arbetarskyddsstyrelsens kännedom i mars i år och sedan dess har styrelsen vidtagit en rad åtgärder för att minska risken för de arbetstagare inom det enda företag här i landet där vinylklorid tillverkas. Sälunda har det hygieniska gränsvärdet sänkts till 1/25 av det tidigare gällande värdet, och arbetarskyddsstyrelsen överväger att genomföra en ytterligare sänkning. Vidare pågår en undersökning av alla anställda vid det aktuella företaget som har kommit i beröring med vinylklorid. Jag kan försäkra herr Lorentzon att jag sedan jag fått kännedom om problemet följer denna fråga med uppmärksamhet. Med hänsyn till att den ansvariga myndigheten redan arbetar med frågan anser jag mig inte för närvarande behöva vidta någon åtgärd.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Gång efter annan förekommer att enkla frågor och interpellationer i denna riksdag inspirerats av den uppenbart hälsofarliga miljö som är rådande ute på verkstäder, fabriker, gruvor och andra arbetsplatser. På senare tid har frågorna i stor utsträckning gällt livsfarliga gaser och gifter.

För omkring ett halvår sedan besvarade statsrådet Bengtsson en enkel fråga som jag ställde, gällande växtgiftframställningen vid KemaNords Stockviksfabrik i Sundsvall som skapat stora olägenheter för de arbetare vilka sysslade med denna tillverkning. Som svar på min fråga den gången hänvisade statsrådet till den nya lagstiftningen om hälso- och miljöfarliga varor samt till vissa ändringar i arbetarskyddslagen.

Den fråga som får svar i dag -- och för vilket svar jag tackar -- berör samma fabrik som då. Det gäller också samma lagar i dag som då. Men nu är det kanske betydligt allvarligare problem. Det gäller framställning av produkter där vinylklorid används, ett ämne som enligt medicinska upptäckter visat sig inte endast medföra skadliga skelettförändringar, utan även vara cancerframkallande. Rapporter härom har inströmmat från Västtyskland och från USA.

Nu är det så att vid KemaNords fabrik i Sundsvall påpekade arbetarna redan år 1947 att inte allt stod rätt till med gasutsläppen vid tillverkningen av PVC-plast, där vinylklorid används. Gång efter annan inträffade att arbetare klagade över yrsel, förlorade balansen eller måste bäras ut i friska luften.

Ingenting gjordes dock vid fabriken. Enligt svenska lagar behöver nämligen inte ett företag bevisa att ett preparat är ofarligt för de anställda innan preparatet börjar att användas.

Efter de alarmerande undersökningarna i Amerika har man plötsligt börjat erinra sig att arbetare vid KemaNords fabrik i Sundsvall dött i levercancer. Plötsligt fick specialister i uppgift att genomgå det svenska cancerregistret för att se om någon som arbetat vid KemaNord i Sundsvall sedan 1945 fallit offer för sjukdomen. Det gällde 620 personer. 20--30 år kan det ta för canceren att utveckla sig.

Gränsvärdena vid KemaNord har varit mycket höga. Exakt hur höga framgår inte av statsrådets redogörelse, men han säger att de nu är en tjugofemtedel av vad de har varit. Enligt den socialdemokratiska

tidningen Dagbladet i Sundsvall har gränsvärdet varit 500 ppm men sänktes drastiskt på order av arbetarskyddsstyrelsen så sent som den 23 april i år till endast 20 ppm.

Nu är min fråga till statsrådet: Hur vet arbetarskyddsstyrelsen att värdet 20 ppm är den rätta gränsen?

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att gränsvärdet tidigare var 500 ppm vid denna fabrik. Det var det gränsvärde man arbetade med över hela världen för det här ämnet. När vi nu gått ned till 20 ppm är detta det lägsta gränsvärde vi känner. Det finns inget annat land som gått ned så långt.

Det har varit överläggningar mellan arbetarskyddsstyrelsen, fackföreningen, de anställda och skyddsombuden, och man har sagt att för dagen behöver vi inte gå längre ned än till 20 ppm. Som jag nämnt överväger dock arbetarskyddsstyrelsen att gå ännu längre ned.

Jag hoppas att herr Lorentzon är nöjd med det svar jag har lämnat. Genom den ansvariga myndigheten har vi frågan under observation. Detta sker i samråd med den lokala fackföreningen, fackförbundet och skyddsombuden.

Jag vågar inte för egen del ha någon bestämd uppfattning om vilket gränsvärde som är det riktiga. Jag är inte expert på det. Men om man gått ned från 500 ppm till 20 ppm, och detta värde är det lägsta man känner till i världen, bör det ändå vara något så när tillfredsställande.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jag är inte nöjd med det här svaret heller, det måste jag säga. Enligt mitt partis uppfattning och enligt motioner vi har väckt i riksdagen bör gränsvärdet sättas till 0 ppm.

Det är inte riktigt, som statsrådet säger, att 20 ppm är det lägsta i världen. I Sovjetunionen är sedan många år gränsvärdet satt till 8 ppm.

Att man sedan efter de alarmerande uppgifter som framkommit sänker värdet så drastiskt som från 500 till 20 ppm visar att det inte har funnits någon som helst kontroll här i landet när det gällt denna giftframställning, utan arbetarna har fått utföra sitt arbete under dessa ohygieniska förhållanden. Direktörerna i företagen sitter i sina väl tilltagna och luftkonditionerade rum under det att arbetarna måste utföra sina sysslor i hälsovådliga gaser. Det kan vara svårt för riksdagsmän att sätta sig in i arbetarnas förhållanden. Här i huset cirkulerar luften rätt så bra, och i förhållande till KemaNords fabriker, där arbetarna måste vistas, är detta hus ett himmelrike.

Vi har i motioner föreslagit att företag enligt lag skall kunna bevisa att de preparat som används inte är hälsovådliga för arbetarna. Förr är vi inte nöjda. Någon sådan lag finns emellertid inte i vårt land. Riksdagen har avslagit dessa förslag. Regeringen är heller inte överens med oss, men vi nöjer oss inte förrän vi har kommit dithän att det införts en sådan lag. Först då kan människor arbeta utan att utsätta sig för livsfarliga skaderisker, vilket har varit fallet under många år, och det är KemaNord ett typiskt exempel på. Det är andra gången på kortare tid än ett halvår

Nr 96

Torsdagen den
30 maj 1974

*Ang. cancerrisken
vid arbete inom
viss plastindustri*

Torsdagen den
30 maj 1974

*Ang. verkningarna
i vissa fall av åläggande för företag
att förbättra arbetsmiljön*

som denna fabrik debatteras i riksdagen. Det säger ändå något om förhållandena där.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag är inte beredd att diskutera förhållandena i ett enskilt företag. Jag vågar dock utgå från att förhållandena där sedan 1947 har avsevärt förändrats, eftersom produktionsprocessen har avsevärt förändrats såväl i Sverige som i Amerika och i Sovjetunionen.

Tyvär har vi inga siffror från öststaterna på de här gränsvärdena, de finns inte i den officiella statistiken. Men om det nu är som herr Lorentzon säger att Sovjetunionen har kommit ner till 8 ppm, bör det inte vara svårt för oss att åstadkomma samma gränsvärden. Jag skall undersöka om den uppgiften är riktig, men jag tror inte det, herr Lorentzon. Jag har i varje fall träffat kolleger från andra öststater som absolut inte anser sig kunna gå ned till 20 ppm.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Det kan i och för sig vara riktigt som statsrådet säger att han inte kan diskutera en enskild fabrik och förhållandena där. Men statsrådet har med sina förbindelser och med sitt kansli bättre möjligheter än jag att få uppgifter om den fabrik det gäller.

Låt mig emellertid ta som exempel uppgifter som offentliggjorts i tidningarna och som kan kontrolleras bland arbetarna. Vid framställning av PVC-plast används vinylklorid, som är en gasformig råvara. Den förvaras under tryck, och vid KemaNord i Stockvik är förhållandena inte bättre ordnade än att gasen tillåts pysa ut på flera ställen i fabriken. Ett 15-tal sådana punkter har hittills påträffats efter de alarmerande uppgifterna om cancerfaran. Bättre var inte arbetarskyddet vid den fabriken! När dylika förhållanden kan vara rådande är det uppenbart att faran för arbetarnas hälsa är så stor den över huvud taget kan vara.

Den fråga jag ställde till statsrådet beträffande vårt krav, framfört i motioner, att företagen icke skall få använda preparat utan att garantera att de icke är hälsovådliga har statsrådet icke svarat på.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Ang. verkningarna i vissa fall av åläggande för företag att förbättra arbetsmiljön

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara fru *Marklunds* (vpk) i kammarens protokoll för den 16 maj intagna fråga, nr 215, till herr industriministern, och anförde:

Herr talman! Fru Marklund har frågat industriministern om han anser det godtagbart att företag som av yrkesinspektionen åläggs att förbättra arbetsmiljön för att undslippa detta lägger ned driften. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Ett åläggande att förbättra arbetsmiljön är inte ett godtagbart skäl att lägga ned driften.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka arbetsmarknadsministern för svaret på min enkla fråga.

Arbetarna på ett företag tvingas jobba i en arbetsmiljö, som är vidrig på många sätt, det är buller, gaser, damm, kyla och andra hälsorisker. Yrkesinspektionen gör mätningar och konstaterar att alla normvärden överskrids. Rapporter skrivs. Gång på gång. Men åren går och ingenting händer. Arbetarna klagar över yrkesinspektionens agerande. De försöker också väcka uppmärksamhet för sin situation genom ett brev till industridepartementet och till partiledarna.

Arbetarna finns i Älvsbyn och arbetsplatsen är Älvsbyverken, ägare Finnboda Varf och ytterst Salénkoncernen.

Det här företaget gavs alltså upprepade chanser att vidta åtgärder för att förbättra arbetsförhållandena. Det enda som hände var att företaget sade sig berett att nödortförtigt åtgärda de värsta miljöbristerna i väntan på att någon hugad köpare skulle dyka upp. I det nämnda brevet föreslår arbetarna i det läget att staten skall gå in som köpare.

Så småningom fick företaget ultimatum av yrkesinspektionen. Antingen skulle verkstaden byggas om rejält eller en ny uppföras. Vidtogs inte någon av dessa åtgärder kunde yrkesinspektionen genomdriva stängning av företaget.

För två veckor sedan kom företagets svar. Driften läggs ned.

Sådan är i grova drag den situation som föranlett min fråga.

Det är märkligt att det kan gå till på det här sättet. Arbetsmarknadsministern anser att det inte skall få vara på detta sätt, och det tycker inte jag heller. Ett företag med stora kapitalintressen bakom sig bedriver alltså verksamhet under förhållanden som är uppenbart skadliga för de anställda. Det enda syftet måste ha varit att få ut så mycket vinst som möjligt och sedan packa ihop.

Det här är bara ett exempel. Arbetarskyddslagen räcker uppenbarligen inte till för att lösa konflikten mellan de båda intressena – å ena sidan arbetarnas krav på god arbetsmiljö och goda arbetsförhållanden, å andra sidan företagets vinststrävan. Då blir min fråga: Vilka medel har samhället att sätta in för att få ett företag, som gjort vinster på dålig arbetsmiljö, att antingen åstadkomma en acceptabel arbetsmiljö eller på annat sätt bidra till att arbetsmöjligheterna bibehålls på en ort, där företaget länge har verkat?

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Nu hör det väl till sällsyntheterna att företagen vägrar att utföra de förbättringar som de åläggs av arbetarskyddsmyndigheterna. Jag är emellertid av två skäl inte i stånd att diskutera dessa enskilda fall. För det första är det inte brukligt att riksdagen diskuterar enskilda fall. För det andra kan man inte förvänta sig att statsrådet skall komma med fickan full av uppgifter om alla fall av det här slaget.

Men rent principiellt skall företagen inte få leva i den föreställningen att de, om de får ålägganden att inom viss tid utföra en förbättring men underlåter att vidta denna åtgärd, skall kunna fortsätta att bedriva verksamheten för att på det sättet undvika arbetslöshet. Det kommer

Nr 96

Torsdagen den
30 maj 1974

*Ang. verkningarna
i vissa fall av åläg-
gande för företag
att förbättra arbets-
miljön*

Torsdagen den
30 maj 1974

*Ang. verkningarna
i vissa fall av ålägg-
ande för företag
att förbättra arbets-
miljön*

alldeles säkert att inträffa i framtiden att enstaka företag tvingas att lägga ned driften. Det är det enda alternativet för dem, om de vägrar vidta åtgärder som förbättrar arbetsmiljön. Vi har ju givit arbetarskyddsombuden och skyddskommittéerna fullmakt att stoppa ett företag, om det inte vidtar åtgärder som det blivit ålagt att utföra.

Man får alltså för framtiden räkna med att det vapnet kan komma att tillgripas att driften helt enkelt stoppas, om företagen underlåter att verkställa de förbättringar som samhället ålägger dem.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag har ju framhållit det som hänt på Älvsbyverken som ett exempel på vad som förekommer av och till. Arbetsmarknadsministern säger att det inte hör till vanligheterna, men det händer dock. Vi har bl. a. exemplet Svartvik. Problemet kan bli aktuellt någon annanstans vid en annan tidpunkt, och därför måste det väl vara angeläget att principiellt diskutera vilka möjligheter samhället har att gripa in. Kan arbetsmarknadsministern exempelvis tänka sig att något slags vanhävdslag kunde tillämpas vid sådana här tillfällen?

Nu säger arbetsmarknadsministern att vi nog i framtiden kommer att få konstatera att företag lägger ned när de åläggs att ordna arbetsmiljön – därför att de inte har något annat alternativ. Men skall då arbetsmarknadsministern, riksdagen och andra ansvariga bara konstatera detta gång på gång? Vad har vi för möjligheter att förhindra det, vad har vi för möjligheter att sätta in åtgärder för att inte ett företag som i det här fallet i ett tiotal år skall kunna driva verksamheten vidare under för arbetarna helt outhärdliga förhållanden och sedan, när det ställs inför detta krav, bara lägga ner driften?

Jag tycker också att det är riktigt att yrkesinspektionen äntligen grep in och definitivt sade ifrån, att så här kan det inte längre fortsätta. Så långt är allt gott och väl – men sedan då? Skall vi sitta och se på när företagen lägger ner driften?

I Älvsbyn har man lyckats ordna något så när med arbete för de flesta anställda, men det kanske inte går på andra ställen. Och även i Älvsbyn återstår ett flertal äldre arbetare, som inte får fortsätta att arbeta på sin hemort.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Om ett företag genom samhälleliga beslut tvingas lägga ner på grund av vidriga arbetsmiljöomständigheter, så har ju inte samhället därmed avsvurit sig skyldigheten att ta hand om dem som blir arbetslösa. I det fall som fru Marklund här har nämnt föreställer jag mig att den enda räddningen är att bygga upp ett helt nytt företag. Det som finns där är ju inte brukbart längre; det är fullständigt kört i botten.

Den omständigheten att vi så småningom får en ännu strängare arbetsmiljölag, som kanske tvingar en del företag att lägga ner, innebär inte att vi lämnar deras anställda vind för våg. Vi får naturligtvis vidta åtgärder för att ge dem annan sysselsättning, och jag vet att det i det här fallet har skett i mycket stor utsträckning. Enligt de rapporter jag har fått finns det goda förhoppningar om att alla skall komma i sysselsättning.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Också jag har konstaterat att man redan har lyckats ordna för de allra flesta av de här arbetarna. Det är bra att samhället tar ansvar för de arbetare som drabbas, men fortfarande står ju frågan kvar: Skall detta företag få packa ihop och flytta sin verksamhet någon annanstans utan att behöva investera någonting av de vinster, som det ändå har skaffat sig under åren, i arbetstillfällen åt de arbetare som har dragit ihop dem?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Ang. undervisningen i trafikskolorna

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr *Romanus'* (fp) i kammarens protokoll för den 17 maj intagna fråga, nr 224, och anförde:

Herr talman! Herr Romanus har frågat mig om jag vill att sådana pauser som är önskvärda från bl. a. arbetarskyddssynpunkt införes i undervisningen vid trafikskolorna.

Arbetsmiljöutredningen har enligt sina direktiv att ta upp frågan om arbetspauser. Jag vill därför avvakta resultatet av utredningens arbete innan eventuella åtgärder i frågan vidtas.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Att vara trafiklärare är ett mycket stressande yrke. Man måste ständigt vara på helspänn för att inte trafikolyckor skall inträffa. Enligt uppgift är också stressjukdomar – både allvarliga, som hjärtinfarkt, och lindrigare – mycket vanliga bland trafiklärare.

Extra påfrestande blir naturligtvis arbetet, om det inte ges tillfälle till en kort paus mellan varje lektion eller i vissa fall efter en dubbellektion. Vissa skolor har infört pauser, men på många skolor går lektionerna fortfarande direkt i varandra, så att läraren kan tvingas sitta i bilen över fyra timmar i sträck. Om han skulle behöva gå ur den för att sträcka på benen, för att dricka vatten eller för att gå på toaletten, stjälar han dyrbara lektionsminuter från eleverna. Det skapar också irritation och blir ytterligare ett stressmoment i arbetet.

Trafiklärarna har ända sedan 1965 försökt få till stånd pauser. De har vänt sig till arbetarskyddsstyrelsen, och ärendet har bollats fram och tillbaka med remisser till olika intressenter, överklaganden osv. Först fick de bifall hos arbetarskyddsstyrelsen. Sedan ändrade styrelsen sig och hänvisade 1971 till att frågan skulle lösas avtalsvägen. Det har alltså ännu inte lyckats.

Man kan förstå om trafiklärarna känner vanmakt inför denna kombination av byråkratisk tröghet och ovilja hos arbetsgivarna att uppfylla elementära krav på god arbetsmiljö. Därför vänder jag mig nu till arbetsmarknadsministern för att höra om han är nöjd med detta tillstånd eller om han är beredd att vidta åtgärder för att få en ändring till stånd. En sådan ändring skulle ha betydelse också för trafiksäkerheten.

Torsdagen den
30 maj 1974

*Ang. undervisning-
en i trafikskolorna*

Herr Bengtsson framhåller att arbetsmiljöutredningen sysslar med detta problem. Han vill avvakta dess resultat. Men arbetsmiljöutredningen kommer att hålla på, om jag är rätt underrättad, i mer än ett år till. Någon gång i slutet av 1975 skall den vara färdig enligt vad vi fick höra i socialutskottet.

Trafiklärarna börjar bli en smula otåliga över att deras problem inte kan lösas. De har snart hållit på i tio år för att få rätt till pauser, en rätt som borde vara självklar när de har ett så pressande arbete.

Kan inte någonting göras i denna ändå relativt begränsade fråga utan att invänta arbetsmiljöutredningen? Det finns redan i dag paragrafer som skall tillförsäkra sådana människor arbetspauser som har stressande arbete. Det råder knappast något tvivel om att trafiklärarna har det. Går det inte att göra någonting för att förbättra deras situation redan innan denna stora utredning, som ju har vittomfattande uppgifter, blir färdig med sitt arbete?

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Denna grupp omfattas inte av den bestämmelse i arbetarskyddslagen som reglerar raster. Men många andra gruppers problem i samband med pauser och raster utreds av arbetsmiljöutredningen. Enligt min mening är det befogat att trafiklärarna kommer in under denna bestämmelse. Men jag anser inte att man kan gå till riksdagen och begära en särskild lagändring bara för en grupp, då flera andra gruppers problem finns med. Vi får väl lugna oss tills arbetsmiljöutredningen kommer med sitt förslag.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Statsrådet Bengtsson säger att denna grupp inte omfattas av bestämmelsen i arbetarskyddslagen. Det är ändå en sanning med viss modifikation. Arbetarskyddsstyrelsen har en gång uttalat att bestämmelsen skall tillämpas. Sedan styrelsen funderat på saken ändrade den sig och sade att bestämmelsen inte skall tillämpas. Men tre ledamöter av styrelsen ansåg att bestämmelsen borde tillämpas. Om denna kategori inte ligger under bestämmelsen, ligger den i alla fall väldigt nära.

Jag ber att få tacka för statsrådet Bengtssons uttalande att han anser att gruppen skall in under arbetarskyddslagens bestämmelse om rätt till pauser. Jag begär inte något besked i dag, men vädjar ännu en gång till arbetsmarknadsministern att undersöka om man inte kan göra en så pass begränsad ändring att denna kategori får sitt problem löst, innan det hinner fira tioårsjubileum. Det gäller trots allt människor som utför ett viktigt arbete och som känner att deras ärende har bollats fram och tillbaka, fastän det hade kunnat ges en konstruktiv lösning.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag är aldrig okänslig för vädjanden. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att frågan är prövad av Kungl. Maj:t och i regeringsrätten. Där har man konstaterat att denna grupp inte omfattas av den nämnda paragrafen.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Vi skall väl inte fördjupa oss i detta ärende. Men om jag är rätt underrättad var det mer en formell sak som ärendet föll på i regeringsrätten, nämligen det faktum att den fackliga organisationen inte hade skaffat sig tillräckligt underlag för att föra trafiklärares talan. Arbetarskyddsstyrelsen beslöt med tre reservanter att ändra sitt tidigare beslut och utesluta gruppen från lagens tillämpning. Det måste ändå vara en ganska begränsad ändring som fordras, och då kanske man inte behöver invänta denna stora utredning.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 96

Torsdagen den
30 maj 1974

*Ang. direktiven till
utredningen om
stimulansåtgärder
för att förbättra
arbetsmiljön*

§ 14 Ang. direktiven till utredningen om stimulansåtgärder för att förbättra arbetsmiljön

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr Åkerlinds (m) i kammarens protokoll för den 22 maj intagna fråga, nr 232, och anförde:

Herr talman! Herr Åkerlind har frågat mig varför inte direktiven till utredningen om stimulansåtgärder för att förbättra arbetsmiljön överensstämmer med det beslut riksdagen fattat.

Riksdagen har begärt ett förslag av Kungl. Maj:t. Den beställningen har jag inte ansett mig kunna verkställa utan ett visst utredningsarbete. Direktiven till de sakkunniga strider enligt min mening inte mot riksdagens beslut.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Bengtsson för svaret på min fråga, även om jag är förvånad över att statsrådet säger att direktiven inte strider mot riksdagens beslut. Riksdagen har ju med anledning av en borgerlig reservation beslutat att statsbidrag bör utgå till förbättringar av arbetsmiljön, på samma sätt som statsbidrag utgår till förbättringar av omgivningsmiljön. Såsom redovisas i utredningsdirektiven utgår statsbidrag numera också för åtgärder mot buller.

Men nu var det fråga om ett statsbidrag under en övergångstid, och riksdagen har uttalat att liksom när det gäller kostnaderna för industrins omgivningsmiljöer måste utgifterna för en bättre arbetsmiljö bäras av produktionen. Det är således den grundinställningen som gäller både vad beträffar omgivningsmiljön och miljön inom företagen, och det var den inställningen som låg till grund för riksdagens beslut. Detta har statsrådet tydligen tagit till intäkt för att säga att man skall införa en ny princip om att företagen skall kollektivt finansiera bidragen genom avgifter. Det står ju i direktiven att riksdagen enhälligt har uttalat att kostnaderna för att förbättra arbetsmiljön skall bäras av produktionen – det är ett principuttalande som vi alla var ense om – men mot denna bakgrund har de sakkunniga nu att utgå ifrån att de kostnader som kan följa med ett genomförande av förslagen skall finansieras kollektivt av företagen genom avgifter. Det är ju någonting som inte på något sätt har stöd i det beslut

Torsdagen den
30 maj 1974

*Ang. placeringen av
allmännyttigt bo-
stadsföretags grund-
kapital*

som riksdagen fattat. Om så vore, borde man resonera på samma sätt när det gäller omgivningsmiljöerna, eftersom grundinställningen gäller även beträffande dessa.

Det hänvisas alltså till att det är med anledning av riksdagens beslut som sakkunniga tillkallas, men direktiven går långt utöver vad riksdagen har beslutat. Det stämmer enligt min mening inte alls.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Riksdagen har begärt ett förslag av regeringen att ta ställning till, och i den diskussion som då fördes här fäste jag uppmärksamheten på att det utskottsbetänkande som ligger till grund ger ingen vidare vägledning för dem som skall utforma förslaget. Jag kan tala om att vi har bedrivit ett mycket ingående studium både av diskussionsinläggen som gjordes och av utskottsbetänkandet, och det är med ledning därav som vi har utfärdat direktiven.

I direktiven talar jag hela tiden om stimulansåtgärder för att få till stånd förbättringar i arbetsmiljön. Den bärande principen är att kostnaderna skall betalas av produktionen, och då är det ju rätt rimligt att ta in en avgift från produktionen och sedan dela ut statsbidrag. Allting som staten delar ut är ju statsbidrag, och om vi tar in avgifter från företagen som motiveras med att vi skall förbättra arbetsmiljön, så får vi ju in pengar som kan användas till statsbidrag. Mottagarna ser ju inte varifrån pengarna kommer.

Jag förstår inte vad herr Åkerlind bråkar om. Riksdagen får sitt förslag så småningom. Och att de pengar som staten delar ut för att stimulera förbättringar av arbetsmiljön inte skulle vara statsbidrag har jag väldigt svårt att förstå.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag kan inte förstå det resonemang statsrådet Bengtsson för här. Det framgår ju klart och tydligt av utskottets skrivning att det statsbidrag man har tänkt sig skall fungera så att bidraget till särskilda stimulansåtgärder under en övergångsperiod skall utgå på liknande sätt som det bidrag som för närvarande utgår till förbättring av den yttre miljön. Det tas ju inte in bidrag från företagen till detta statsbidrag för omgivningsmiljön såsom föreslagits här. Jag menar alltså att de här direktiven inte överensstämmer med riksdagens beslut. Det har inte statsrådet Bengtsson kunnat övertyga mig om att de gör.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 15 Ang. placeringen av allmännyttigt bostadsföretags grundkapital

Herr bostadsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr *Glimnér* (c) i kammarens protokoll för den 17 maj intagna fråga, nr 221, och anförde:

Herr talman! Herr Glimnér har frågat mig om jag har uppfattningen att allmännyttigt bostadsföretags grundkapital kan vara placerat i anläggningstillgångar.

Torsdagen den
30 maj 1974*Ang. förutsättningarna för en kärnkraftsanläggning i Bohuslän*

Enligt gällande bestämmelser är grundkapital det egna rörelsekapital som ett företag förfogar över i form av aktiekapital eller grundfond. Grundkapitalet skall vara placerat på ett betryggande sätt och så att det alltid är disponibelt. Närmare anvisningar om placeringen har inte meddelats. Frågan om placering på annat sätt än på bankräkning är, efter besvär över beslut av en länsbostadsnämnd, föremål för prövning i bostadsstyrelsen. Med hänsyn härtill anser jag mig förhindrad att nu uttala mig ytterligare om sättet för placering av grundkapital.

Herr GLIMNÉR (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min fråga. Jag hade väl på känn när jag ställde min fråga att det var precis så som statsrådet säger i sitt svar, nämligen att det inte finns anvisningar för hur dessa grundkapital skall vara placerade. Min fråga är föranledd av den oklarhet som råder vid tolkningen av 16 § i bostadslånekungörelsen. Det finns bostadsföretag som tolkat bestämmelsen på det sättet att man har grundfonden placerad på särskilt konto i bank, åtskilt från andra medel. Men det finns också andra bostadsföretag som betraktar grundfonden som rörelsekapital och på så sätt använder sig av dessa medel. Det finns också de som vill göra gällande att om bostadsföretagets tillgångar överstiger skulderna med minst grundfondens belopp har man en grundfond enligt bestämmelserna oavsett placeringen.

Vi har i den länsbostadsnämnd jag är ledamot i efter kontakt på tjänstemannaplanet med bostadsstyrelsen intagit en stramare inställning när det gäller bedömningen av när grundfonden uppgår till stipulerat belopp och till dess placering. Över detta länsbostadsnämndens beslut har anförts besvär hos bostadsstyrelsen. Jag förmodar att det är det ärendet som statsrådet syftar på i sitt svar.

Jag har också genom de upplysningar jag inhämtat från riksdagens upplysningstjänst fått bekräftat att dessa anvisningar inte finns, och jag vädjar till statsrådet att hjälpa till med att få sådana anvisningar till stånd.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 16 Ang. förutsättningarna för en kärnkraftsanläggning i Bohuslän

Herr bostadsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr *Lindhals* i Hamburgsund (fp) i kammarens protokoll för den 17 maj intagna fråga, nr 222, och anförde:

Herr talman! Herr Lindahl i Hamburgsund har frågat mig om jag anser att en kärnkraftsanläggning i norra Bohuslän är förenlig med den fysiska riksplanen.

Svaret är nej.

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp):

Herr talman! Jag vill rikta mitt uppriktiga tack till statsrådet för svaret. Svaret innehöll ingenting annat än jag hoppats på. Jag hoppas

Torsdagen den
30 maj 1974

Ang. Sveriges åtaganden med anledning av FN:s beslut om hjälp till katastrofdrabbade u-länder

också att vi därmed kan avföra denna fråga från diskussion i framtiden.
Ännu en gång ett tack.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 17 Ang. Sveriges åtaganden med anledning av FN:s beslut om hjälp till katastrofdrabbade u-länder

Fru statsrådet SIGURDSEN erhöll ordet för att besvara herr *Korpås'* (c) i kammarens protokoll för den 10 maj intagna fråga, nr 204, och anförde:

Herr talman! Herr Korpås har frågat mig om jag är beredd att lämna riksdagen en redogörelse för Sveriges åtaganden genom beslutet vid FN:s extra generalförsamling dels om en katastrofaktion för de mest drabbade u-länderna, dels om en särskild fond för motsvarande ändamål.

Vid den särskilda sessionen med FN:s generalförsamling i april i år antogs ett omfattande handlingsprogram som bl. a. syftar till att ge u-länderna större inflytande i världsekonomin. En del av handlingsprogrammet avser de åtgärder som snarast måste vidtas för att bistå de u-länder som drabbats hårdast av den senaste tidens kraftiga prishöjningar på bl. a. olja, livsmedel, konstgödsel och industrivaror. FN:s generalsekreterare har nu vädjat om snara bidrag — antingen direkt eller via FN-organ — till detta program. Särskilt har poängterats vikten av att insatserna sker snabbt.

Jag kan meddela, att Sverige var det första land som positivt besvarade denna vädjan från FN:s generalsekreterare. Regeringen har till FN meddelat sin avsikt att med 90 miljoner kronor höja det direkta biståndet till vissa av de länder vi samarbetar med.

Således avser regeringen att öka anslagsramarna till Tanzania, Indien, Bangladesh och Sri Lanka. Dessutom avser regeringen att öka biståndet till PAIGC i Guinea-Bissau. Beloppet tas från katastrofreserven och oinvecklade reservationer vid utgången av detta budgetår. Utöver detta ges andra drabbade mottagarländer — bl. a. Kenya — möjlighet att omdisponera det svenska biståndet under nästa budgetår, så att importkapaciteten förstärks.

Den av herr Korpås nämnda särskilda fonden skall enligt generalförsamlingens uttalande påbörja sitt arbete senast vid årsskiftet 1974–1975. Fondens verksamhet, omfattning, beslutsformer m. m. kommer att diskuteras inom en särskild kommitté med 36 medlemsländer. Man räknar med att kommittén skall lämna en första rapport till sammans möte inom FN:s ekonomiska och sociala råd och att FN:s generalförsamling till hösten kommer att fatta slutligt beslut om fondens utformning.

Det är ännu för tidigt att ange vilka bidrag till fonden som kan bli aktuella för svensk del. Om så skulle påfordras återkommer regeringen i denna fråga i enlighet med vad som anförts i kompletteringspropositionen och som närmare utvecklas i finansutskottets betänkande rörande denna.

Herr Korpås (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka fru statsrådet för svaret.

Jag förstår att det ännu är svårt att överblicka vad det aktuella FN-beslutet kommer att leda till för Sveriges del, men det är värdefullt med den information vi har fått. När jag ställde frågan var min tanke att det kanske redan var möjligt att få fram material som kunde utgöra underlag för våra funderingar här, både i utskott och i kammare. Vi vet ju att frågan om den fond det gäller spelar en rätt viktig roll i det betänkande från finansutskottet som vi skall behandla i morgon.

Det är en ny situation som i-länderna har kommit i undan för undan, och markerat känner vi det väl nu: vi kommer inte längre med erbjudande till u-länderna, utan u-länderna presenterar krav på oss. Det skulle vara intressant att få synpunkter – kanske inte nu men efter hand – på hur detta över huvud taget kan påverka Sveriges biståndsprogram på sikt.

Mera i det här speciella fallet: Kommer våra bidrag av den här typen att vara normala inslag i vår biståndsbudget i framtiden? Det är, såvitt jag förstår, oklart om regeringen hinner lämna oss en proposition i höst. Men räknar man annars med att dessa bidrag kommer upp i budgeten för 1975/76?

Har Sverige i dag något program för att agera t. ex. på ECOSOC i sommar när det gäller den här frågan? Finns det oklara saker som vi ännu vill påverka och som vi har program för att påverka?

Närallgande problem av annat slag: Har ad hoc-kommittén kommit någon vart ännu? Kan vi se om den har byggts upp? Kommer Sverige att finnas med i den på något sätt?

De 90 miljoner kronor som vi har lovat, är det Sveriges hela extra bidrag till det aktuella behovet, eller är tanken den att vi skall fylla på med mera pengar då vi ser att behov föreligger? Och var tar vi i så fall de pengarna?

Det är många sådana frågor som det finns anledning att ställa. Jag vet inte om alla går att besvara, men något kan måhända ytterligare sägas om vilka Sveriges planer är just nu för arbetet med problemen under detta år.

Fru statsrådet SIGURDSEN:

Herr talman! Det beslut som fattats av FN:s extra generalförsamling kan delas upp i två steg. Det första är den snabba räddningsaktionen, där generalsekreteraren har vädjat om besked före den 15 juni om de bidrag man kan lämna. Som ett snabbt svar på denna vädjan om bidrag har vi då lovat dessa 90 miljoner kronor.

Nästa steg gäller den särskilda fonden, och på den fråga som gällde den förberedande kommittén kan jag svara att där har nu fastslagits vilka länder och ländergrupperingar som skall vara representerade i den. Sverige är inte representerat där, men Norden är representerat av Norge. Kommittén skall lägga fram förslag till ECOSOC:s sammanträde i juli, och nu förbereds en instruktion för Sveriges delegation som skall delta i det sammanträdet.

Det kan tilläggas att de 90 miljonerna är vad som för dagen avdelats för de snabba insatserna. Sedan får vi återkomma till den särskilda fonden när det föreligger förslag inom FN.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 96

Torsdagen den
30 maj 1974

Ang. Sveriges åtgärden med anledning av FN:s beslut om hjälp till katastrofdrabbade u-länder

Torsdagen den
30 maj 1974

Om försöksverksamhet med olika modeller för kabeltelevisionssändningar

§ 18 Om försöksverksamhet med olika modeller för kabeltelevisionssändningar

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara herr *Wikströms* (fp) i kammarens protokoll för den 16 maj intagna fråga, nr 214, och anförde:

Herr talman! Herr Wikström har frågat mig om jag -- mot bakgrund av de goda erfarenheterna från bl. a. Kiruna -- är beredd att ge den kommande radioutredningen i uppdrag att genomföra en försöksverksamhet med olika modeller för kabel-TV-sändningar.

Jag räknar inte med att i direktiven till radioutredningen ge denna utredning i uppdrag att bedriva praktiska försök med kabel-TV. Verksamheten med kabel-TV-sändningar i Kiruna kommer att utvärderas av utredningen för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet (TRU). Utvärderingen bör kunna ge vägledning för den parlamentariska radioutredningens arbete.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret.

Det har varit värdefullt med kabel-TV-sändningarna i Kiruna, främst därför att vi kan behöva samla erfarenheter av ett medium som i vårt land är ganska nytt. Pressutredningen hade velat delta i försökssändningarna i Kiruna, och tidningarna i Norrbotten var alla mycket intresserade av att utredningen skulle få vara med i försöken. Tyvärr fick utredningen emellertid nej från finansdepartementet. Ingen av oss som sitter i utredningen har kunnat utröna varför man var så negativ till att låta utredningen vara med om försöken.

Jag tycker att det är viktigt att vi får fortsätta försöken med kabel-TV-sändningar under längre perioder och med användande av varierande modeller, och jag tror att det hade varit lämpligt att den radioutredning som skall tillsättas hade fått bedriva sådana försök. Nu säger emellertid utbildningsministern att han inte avser att låta utredningen göra det och att TRU skall utvärdera den verksamhet som hittills bedrivits. Uppriktigt sagt så tycker jag dock att de kabel-TV-sändningar som förekommit har varit så pass enkla och magra att det inte är mycket att utvärdera. Och i varje fall måste ju den utvärderingen ske i nära samarbete med pressutredningen och den nytillsatta radioutredningen. Den mest intressanta frågan är nämligen i själva verket vilken inverkan denna typ av sändningar kan ha på lokal och regional press.

Jag förmodar att utbildningsministern inte har något att invända mot att man hittar former för en gemensam utvärdering av TRU och pressutredningen. Men jag tror faktiskt att det skulle vara bra om man kunde fortsätta med försök i en eller annan form så att vi kan samla ytterligare erfarenheter.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! De försök som pågår är i och för sig -- som herr Wikström säger -- ganska enkla. Men å andra sidan tror jag att den här problematiken i övrigt är ganska väl genomlyst. När vi får in erfarenheter-

na från Kiruna via TRU bör vi ha relativt goda möjligheter att se, om den behöver granskas ytterligare i några detaljer. I så fall finns det ett flertal utredningar som kan vara av intresse. Men jag tror inte att vi – visa av erfarenheten att vi ibland utreder litet för mycket – skall göra det här mera komplicerat än det är.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag delar utbildningsministerns uppfattning att detta kanske inte är en fråga som behöver utredas så mycket mera. Däremot tror jag att man behöver göra praktiska försök liknande dem i Kiruna och kanske också en del andra. Men framför allt vill jag understryka vikten av att utvärderingen sker i nära samverkan med pressutredningen. Jag tolkar utbildningsministerns svar så att han betraktar det som självklart att utvärderingen skall ske i nära samverkan med pressutredningen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 19 Ang. anställningstryggheten för visstidsförordnad personal inom utbildningsområdet

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara fröken Rogestams (c) i kammarens protokoll för den 17 maj intagna fråga, nr 220, och anförde:

Herr talman! Fröken Rogestam har frågat mig om jag vill lämna en redogörelse för när och hur den visstidsförordnade personalen på utbildningsområdet kommer att få en anställningstrygghet som är i överensstämmelse med lagen om anställningsskydd.

I propositionen 88 år 1974 med förslag till lag om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen m. m. föreslås bl. a. att de allmänna bestämmelser om anställningstidens längd på statliga och statligt reglerade tjänster som för närvarande finns i statstjänstemannalagen och kommunaltjänstemannastadgan skall anpassas till motsvarande bestämmelser i den nya lagen om anställningsskydd som träder i kraft den 1 juli 1974. Dessa förslag bör enligt propositionen följas upp med ett ytterligare utredningsarbete, nämligen en fullständig genomgång av de speciella bestämmelser om anställningstidens längd som för närvarande finns för utbildningsområdet. Vidare uttalas att i denna genomgång naturligtvis ingår en undersökning av de organisatoriska och ekonomiska konsekvenser som en övergång till tillsvidareanställning skulle få och att genomgången och därpå grundade beslut av statsmakterna inte kan bli klara till den 1 juli 1974.

Arbetet med nämnda genomgång pågår och förutsätter nära kontakt med berörda personalorganisationer, innan det kan slutföras. Självfallet skall detta arbete bedrivas så snabbt som möjligt.

Fröken ROGESTAM (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga.

Anledningen till att jag ställt den är just det som sägs i propositionen

Nr 96

Torsdagen den
30 maj 1974

Ang. anställningstryggheten för visstidsförordnad personal inom utbildningsområdet

Torsdagen den
30 maj 1974

*Om åtgärder med
anledning av Sveriges
Radios ekonomiska situation*

88 år 1974 om behovet av justeringar i statstjänstemannalagen för att anpassa den till lagen om anställningsskydd. Föredragande statsrådet säger där klart att användning av anställningsformen för viss tid bör begränsas på den offentliga sektorn lika väl som på den privata. Men där sägs också, som utbildningsministern redovisar i sitt svar, att det behövs en speciell genomgång av de föreskrifter som gäller för de visstidsanställda på utbildningsområdet och att den genomgången inte kan bli färdig till den 1 juli 1974 – det datum när lagen om anställningsskydd träder i kraft.

Det är ett positivt besked statsrådet ger om att en genomgång tillsammans med personalorganisationerna har påbörjats. Men det förefaller mig märkligt att denna genomgång inte gjorts tidigare. Det måste ha stått klart redan när förslaget till lag om anställningsskydd lades fram att just utbildningsområdet skulle kunna bli ett problemområde. Den här specialgenomgången borde därför ha kunnat göras redan under föregående vinter, så att den nya lagstiftningen kunde ha gällt från den 1 juli 1974 även för denna grupp.

Regering och riksdag kräver att övriga arbetsgivare skall klara av att ge sina anställda den här tryggheten i anställningen. Borde man då inte ha kunnat lösa frågan på det statliga området för den här berörda personalen i tid? Om någon skall föregå med gott exempel så är det ju staten.

Jag tackar statsrådet för beskedet att arbetet på att lösa frågorna om anställningstrygghet för denna grupp nu är påbörjat.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 20 Om åtgärder med anledning av Sveriges Radios ekonomiska situation

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels fru *Rydings* (vpk) i kammarens protokoll för den 21 maj intagna fråga, nr 231, dels herr *Alséns* (s) i kammarens protokoll för den 22 maj intagna fråga, nr 234, och anförde:

Herr talman! Fru Ryding har frågat mig om vilka åtgärder jag planerar med anledning av Sveriges Radios ekonomiska situation. Herr Alsén har frågat mig om min mening om att Sveriges Radio söker bemästra aviserade ekonomiska svårigheter i företaget genom att starkt begränsa tiden för de regionala sändningarna. Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Sveriges Radio skall i sin programpolitik vara självständig i förhållande till statsmakterna. Dessa skall bara bestämma över rundradioverksamhetens totala omfattning och ha en viss möjlighet att råda över verksamhetens uppdelning t. ex. vad gäller den regionala programproduktionens omfattning. Anslagsgivningen till Sveriges Radio skiljer sig med hänsyn härtill väsentligt från vad som gäller för myndigheter och statliga kulturinstitutioner. Det årliga anslaget består av ett totalbelopp, vilket inte är uppdelat på olika anslagsposter. Vid prövningen av kompensation för automatiska kostnadsstegringar går man inte in på detaljer utan

Torsdagen den
30 maj 1974

*Om åtgärder med
anledning av Sveriges
Radios ekonomiska situation*

arbetar med ett schablonpålägg. Företaget svarar alltså självt för anslagsfördelning och prioriteringar. Radioföretaget har dessutom möjlighet att, efter tillstånd av Kungl. Maj:t, i kostnadsutjämnande syfte få utnyttja ett belopp av högst 15 miljoner kronor med skyldighet att under nästföljande budgetår återredovisa samma belopp till radiofonden; den s. k. dragningsrätten.

Denna metod för medelstilldelning har visat sig vara mycket ändamålsenlig. En långsiktig planering har gjort att företaget kunnat möta oväntade kostnadsökningar av olika slag. Tilläggsanslag har använts endast i mycket speciella fall. Den s. k. dragningsrätten har aldrig behövt utnyttjas.

Sveriges Radio har emellertid under våren inkommit med två framställningar om extra anslag för inte förutsedda kostnader.

Regeringen har på olika sätt sökt kompensera de kostnadsstegringar som drabbat radioföretaget. I årets statsverksproposition erhöll Sveriges Radio således 8 procents kompensation för automatiska kostnadsökningar under budgetåret 1974/75. Under tidigare budgetår har företaget erhållit endast 6 procent.

Regeringen har genom beslut den 17 maj följt riksdagens rekommendation beträffande utnyttjandet av dragningsrätten. Några möjligheter att gå längre utan riksdagens hörande finns inte. I och med att Sveriges Radio erhållit 15 miljoner kronor utöver tidigare beviljade medel har företaget fått ett påslag för kostnadsstegringar om ca 11 procent, vilket alltså är närmare dubbelt så mycket som tidigare varit vanligt.

Med anledning av herr Alséns fråga om risken att de regionala sändningarna starkt begränsas vill jag påpeka att detta skall avgöras av företaget. Sveriges Radio får emellertid förutsättas beakta det önskemål som riksdagen framfört om att den totala regionala produktionen bör ökas utöver vad som angavs av 1966 års riksdag. Sveriges Radio har inte i sina kompletterande anslagsframställningar pekat på att den uppkomna situationen skulle hota den regionala verksamheten.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min enkla fråga. Det finns väl inte någon som nu inte vet om att det råder kris på Sveriges Radio.

Jag vill erinra om att det beslut vi fattade här i riksdagen om Sveriges Radio för någon tid sedan innefattade dels att riksdagen skulle rekommendera regeringen att ge Sveriges Radio den dragningsrätt som herr Zachrisson talar om, dels att verksamheten under nästkommande budgetår skulle drivas på en jämfört med budgetåret 1972/73 oförändrad nivå.

Jag vill också erinra om att kulturutskottet, då detta beslut fattades, inte hade kännedom om att Sveriges Radio behövde ytterligare 16 miljoner kronor för att kunna möta de oförutsedda utgifter som hade uppkommit. Dessutom var då inte heller avtalsrörelsen klar, och kostnadsökningarna som hade samband med denna blev större än Sveriges Radio väntade; jag anser att det då är regeringens – statens – skyldighet att på något sätt ställa pengar till förfogande, så att Sveriges

Torsdagen den
30 maj 1974

*Om åtgärder med
anledning av Sveriges
Radios ekonomiska situation*

Radio kan fullfölja sina skyldigheter gentemot sina anställda.

Vpk har ofta kritiserat programpolitiken i Sveriges Radio för dess borgerliga dominans. Men vi hävdar att Sveriges Radio trots alla sina brister måste skyddas mot den styrning som förbereds när man hör röster säga att t. ex. endast reklam i TV kunde lösa Sveriges Radios kris, att kommersiella bolag för TV-kassettprogram skulle få fritt fram osv. Och framför allt måste vi slå vakt om de möjligheter till genomlysande samhällskritik i Sveriges Radio/TV som radioavtalet trots allt erbjuder. Jag tror att vi måste se upp med att vi inte får ett annat radioavtal om något år, med mera kontroll och censur över programmen i framtiden än nu. Det vill vi på det bestämdaste hävda att vi inte önskar!

Jag undrar därför: Anser inte statsrådet Zachrisson att det i den situation och i det läge som nu råder är helt felaktigt att försvaga Sveriges Radios eventuella motståndskraft, och måste inte också regeringen besinna följderna för kulturarbetarna av ett sådant förfarande?

Jag vet att – som det står i svaret – regeringen inte har några möjligheter att bevilja ytterligare medel utan riksdagens hörande. Därför vill jag också fråga statsrådet Zachrisson, om han är beredd att nu gå till riksdagen för att anhålla om tillstånd att bevilja Sveriges Radio de pengar som i dag erfordras för företaget.

Herr ALSÉN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min enkla fråga. Den är närmast föranledd av aviserade inskränkningar av regionalradiosändningarna från Sveriges Radios Uppsalaredaktion redan fr. o. m. midsommar.

Det är ett särskilt beklagligt förhållande, om de inskränkningar som nu har aviserats skulle komma att förverkligas, eftersom Uppsalaområdet har en tidningssituation som är helt otillfredsställande: det är en situation som innebär en borgerligt helt dominerad press. Vi har i Uppsala satt värde på de nyhetssändningar som framför allt Sveriges Radio svarat för, och vi har kunnat konstatera att företaget har levt upp till det i avtalet mellan staten och Sveriges Radio uttalade krav på saklighet och opartiskhet i programmen som skall vara normerande för Sveriges Radios verksamhet.

Vi har sedan några år tillbaka kunnat lyssna till tre sändningar om dagen under fem dagar i veckan. Enligt vad som har förljudits är det emellertid nu meningen att de skall reduceras till endast en sändning om dagen. Detta är givetvis klart otillfredsställande av många skäl, framför allt mot bakgrund av vad jag här har nämnt om massmediesituationen i stort inom detta område.

Jag är fullt medveten om det som statsrådet anför i sitt svar, nämligen att detta är en fråga som skall avgöras av företaget självt, men jag sätter värde på statsrådets uttalande avslutningsvis, att han förutsätter att radioledningen beaktar riksdagens tidigare framförda önskemål om att den regionala verksamheten bör bli en större del av Sveriges Radios verksamhet.

Det är min förhoppning, när jag nu tackar för svaret, att radioledningen verkligen är medveten om riksdagens tidigare uttalade önskemål i

detta avseende och även försöker motsvara riksdagens förhoppningar på den punkten.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Jag vill först säga till fru Ryding att det är alldeles klart enligt regeringens intentioner – detta kommer också att uttryckas i direktiven till den nya radioutredningen – att det kommande avtalet skall präglas av samma principiella grundsyn när det gäller företagets frihet och självständighet som avtalet har i dag.

När det gäller möjligheten att gå till riksdagen med begäran om medel för att täcka nya kostnader vill jag svara att i den mån det i höst skulle komma att fattas beslut om alldeles speciella socialförsäkringsavgifter eller andra avgifter, att gälla från den 1 januari nästa år, tror jag att man kan tänka sig att komma tillbaka med en sådan begäran.

Annars är det min mening att man inte från tid till annan bör gå in och genom beslut i riksdagen försöka korrigera företagets verksamhet, eftersom det är nödvändigt att företaget garanteras frihet och självständighet och har möjlighet att fritt förfoga över den ekonomiska totalram som statsmakterna har gett det.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Det som statsrådet säger om avtalet tycker jag låter förhoppningsfullt. Däremot uttalar sig statsrådet litet mer trevande om möjligheten att föreslå riksdagen att bevilja ytterligare anslag till Sveriges Radio.

Det står i svaret att tilläggsanslag har använts endast i mycket speciella fall och att den s. k. dragningsrätten aldrig har behövt utnyttjas. Det betyder alltså, om jag kan läsa rätt innantill, att Sveriges Radio tidigare inte har haft det så besvärligt i ekonomiskt avseende utan att detta är en engångsföreteelse som skulle kunna bemästras om den goda viljan fanns.

Det skulle vara bra om statsrådet Zachrisson besinnade vilket ansvar som vilar på regeringen när det gäller att hjälpa Sveriges Radio både för företagets och för kulturarbetarnas skull. Det kommer att drabba dem hårt om Sveriges Radio inte får den hjälp som företaget behöver.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 21 Ang. språkundervisningen för utländsk arbetskraft

Fru statsrådet LEIJON erhöll ordet för att besvara herr *Sörensons* (s) i kammarens protokoll för den 21 maj intagna fråga, nr 230, till herr industriministern, och anförde:

Herr talman! Herr Sörenson har frågat chefen för industridepartementet om han anser det vara förenligt med gällande lagstiftning att avtal träffas mellan arbetsgivare och arbetstagare om inskränkning i påbjuden språkundervisning för utländsk arbetskraft, såsom t. ex. påstås ha skett vid NJA. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Kungl. Maj:t har i kungörelse förordnat att arbetsgivare, arbetstagare

Nr 96

Torsdagen den
30 maj 1974

Ang. språkundervisningen för utländsk arbetskraft

Torsdagen den
30 maj 1974

—
Ang. språkundervisningen för utländsk arbetskraft

och berörd arbetstagarorganisation i samråd skall pröva i vad mån utländsk arbetstagarare på grund av kunskaper i svenska är undantagen från lagen om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning. Med stöd av kungörelsen har skolöverstyrelsen utfärdat närmare anvisningar för hur denna prövning skall företas. Enligt dessa anvisningar skall arbetsgivaren som ett led i prövningen tillställa arbetstagararen och arbetstagarorganisationen en av skolöverstyrelsen utarbetad blankett där arbetsgivaren har gjort sin bedömning om arbetstagararen har rätt till svenskundervisning eller inte. Arbetstagararen och arbetstagarorganisationen skall därefter meddela arbetsgivaren om de kan godkänna bedömningen. Om arbetsgivaren har gjort den bedömningen att arbetstagararen inte behöver undervisning men denna bedömning inte godkännes, förklaras arbetstagararen tillhöra den kategori som kan komma i fråga för utbildning.

NJA använder skolöverstyrelsens blankett. Förfarandet innebär således på intet sätt en överenskommelse om inskränkning av invandrarens lagenliga rätt till svenskundervisning.

Enligt uppgift finns i dag 200 utländska arbetstagarare vid NJA. Av dessa har 45 på ovannämnda blankett angett att de inte behöver svenskundervisning.

Herr SÖRENSEN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka fru statsrådet för svaret.

Jag ställde min fråga i anledning av ett programinslag om det berörda företaget i Sveriges Radio den 16 maj. En företrädare för den finska invandrarkåren i området, Heino Salo, sade därvid i en intervju: "Jag vet att de har sagt rent ut att de inte kan anställa eller att de inte har jobb för tillfället vid NJA. Men om man kan språket någorlunda, då går det fint att få anställning som utlänning." I intervjun förekom också ett samtal med en företrädare för företaget, Sten Nilsson, som sade att det är möjligt att sådana avtal har träffats, men det får ju endast ske när den anställde kan svenska och det måste han kunna för att få anställning vid företaget. På ytterligare en fråga från reportern sade Sten Nilsson att det inte har blivit någon skillnad mot utlänningar efter lagens tillkomst "eftersom vi nu med den goda tillgång vi har på arbetskraft kunnat leva efter principen att man måste förstå svenska för att få anställning vid företaget". Liknande tankegångar framförs av Heino Salo i en artikel i Svenska Dagbladet den 17 maj, där personalchefen Sten Nilsson också säger att alla som söker anställning vid NJA måste kunna svenska för att över huvud taget få någon anställning. Det är nödvändigt bl. a. för säkerheten på arbetsplatsen.

Enligt lagen är invandrad arbetskraft berättigad till 240 timmars undervisning i svenska språket och det finns ingen dispositivitet i fråga om denna lag utan den gäller oinskränkt. Enda möjligheten till undantag när det gäller avtal i anknytning till lagen är att man kan få undervisning på annan tid än arbetstid. Efter vad jag har erfarit genom samtal med företrädare för Metallindustriarbetareförbundet har också sådant avtal träffats lokalt. Av intervjuerna och tidningsartikeln kan man få föreställningen att NJA på annat sätt än vad som sägs i svaret har undanhållit

möjligheten för utländsk arbetskraft att vinna anställning.

Min följdfråga till statsrådet Leijon blir då: Om sådant har förekommit, vilket inte anses klart bevisat, är då detta i enlighet med lagens anda och mening?

Fru statsrådet LEIJON:

Herr talman! Vad man påstått i eko-intervjun är, såvitt jag vet, att den blankett jag nämnde i mitt första svar har använts i syfte att frånhända invandrare möjlighet till den undervisning de har rätt till. Så har inte skett.

Antalet invandrare vid NJA har ökat från 1973 till 1974, alltså kan de uppgifter som herr Sörenson refererar att invandrare inte har möjlighet att få anställning vid NJA om de inte kan svenska, inte vara riktiga. Däremot vet jag att man vid företaget har ansett att det på vissa typer av arbeten av säkerhetsskäl, bl. a. med hänsyn till arbetskamraterna, fordras att de som får anställning förstår säkerhetsföreskrifter och kan kommunicera med andra på svenska.

Herr SÖRENSON (s):

Herr talman! Min följdfråga till statsrådet Leijon var, utöver vad jag fick svar på nu: Om det skulle förekomma sådana ingrepp är de då förenliga med lagens anda och mening? Följdfrågan kan självfallet rent principiellt gälla även andra företag än NJA.

Fru statsrådet LEIJON:

Herr talman! Lagen är inte dispositiv på den här punkten. Gör man överenskommelser av det tänkta slaget är de utan värde, arbetstagaren kan ändå kräva sin rätt till undervisning. Det har förekommit uppgifter om att företag på grund av denna lag har vägrat anställa människor som inte kan svenska. Jag har själv sett platsannonser där man söker folk till uppgifter där man tidigare inte krävt kunnighet i svenska, men där man nu gör det.

Detta är naturligtvis någonting som inte stämmer med de intentioner vi hade med denna lag. Vi vet inte i vilken omfattning det förekommit att man krävt kunskap i svenska på denna typ av anställningar. Men det kan förmodas, med ganska stor sannolikhet, att det förändrade konjunkturläget som vi har på arbetsmarknaden just nu gör att det inte är så vanligt.

Herr SÖRENSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret, som jag nu är helt nöjd med.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 96

Torsdagen den
30 maj 1974

Ang. språkundervisningen för utländsk arbetskraft

Torsdagen den
30 maj 1974

Ang. kvalitetskraven på förskolläroarutbildning

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöU ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Wikströms* (fp) i kammarens protokoll för den 17 maj intagna fråga, nr 217, dels fröken *Anderssons* (c) i kammarens protokoll för den 20 maj intagna fråga, nr 229, och anförde:

Herr talman! Herr Wikström har frågat mig, om jag anser att en förkortad förskolläroarutbildning för elever från gymnasieskolans tvååriga barn- och ungdomsvårdslinje stämmer överens med kraven på god kvalitet i förskoleverksamheten. Vidare har fröken Andersson i Stockholm frågat mig om jag anser planerad förkortad förskolläroarutbildning vara förenlig med kraven på ett högt kvalitativt innehåU i förskoleverksamheten. Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

För närvarande finns två olika former av utbildning till förskolläroare vid läroarhögskolan och förskoleseminarier. För inträde till den tvååriga utbildningen krävs för närvarande dels genomgången grundskola, dels 16 veckors institutionspraktik. Därutöver anordnas enligt beslut vid vårriksdagen, fr. o. m. nästa budgetår i mer reguljär form, en ettårig utbildning för barnskötare med minst fyra års yrkesverksamhet.

En stor grupp ungdomar går nu igenom vårdlinjens gren för barna- och ungdomsvård. Dessa ungdomar har en bättre utbildningsbakgrund än vad som krävs för att komma in till den tvååriga förskolläroarutbildningen och även jämfört med dem som kommer att tas in till den redan beslutade ettåriga utbildningen. Vad det nu gäller är att överväga en anpassning av den ettåriga utbildningen till den nya barnskötareutbildningen i gymnasieskolan. Jag ser inte någon motsats mellan en sådan, för en viss elevgrupp anordnad adekvat utbildning, och det självklara kravet på en god kvalitet i förskoleverksamheten.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Det var klart att många spärrade upp ögonen när de för ett par veckor sedan kunde läsa tidningsrubriker som "Svek mot barnen", "Regeringsbeslut överrumplade SÖ". Sedan fick man veta att regeringen gett skolöverstyrelsen i uppdrag att utreda förutsättningar för en ettårig förskolläroarutbildning, och enligt tidningsuppgifter, som inte på något sätt har dementerats, var det en fullständig nyhet inte bara för skolöverstyrelsen utan också för socialstyrelsen, barnstugeutredningen och förskolläroarnas fackliga organisation. Oavsett vad det här förslaget innebär eller leder till kan det inte vara det bästa sättet att introducera en ny utbildning.

Det är svårt att av det svar som vi fått här i dag utläsa om det är så att regeringen bestämt sig för att denna utbildning skall införas. I tidningsuppgifterna har det använts uttryck som har tytt på att det är fråga om ett rent beställningsarbete, som skall verkställas med början läsåret 1975/76.

Fru Hjelm-Wallén använde här uttrycket "överväga en anpassning". Det kan möjligen tyda på att man från departementets sida kan tänka sig att ompröva beslutet, om det skulle visa sig att man inte kan upprätthålla kvaliteten i utbildningen.

Det är en sak i svaret som förvånar mig – utöver detta att fru Hjelm-Wallén tycks vidhålla tanken att det faktiskt skulle vara möjligt att ge en adekvat utbildning på ett år – och det är att de som nu skall genomgå den redan beslutade ettåriga utbildningen skulle ha sämre förutsättningar än de som genomgår den tvååriga gymnasieskoleutbildningen. De förra har dock fyra års yrkesverksamhet, och det skulle betyda att fyra års yrkesarbete är mindre värt än ett år i gymnasieskolan. Det har jag väldigt svårt att acceptera. Över huvud taget tycker jag att den här modellen verkar alldeles för enkel, och jag delar deras uppfattning som på förskoleseminarierna har sagt att det naturliga vore att de här eleverna fungerade som barnskötare och sedan på vanligt sätt gick genom den förskolläro- och lärutbildning som vi nu har och där ju kravet faktiskt har varit att man skulle få utbildningen förlängd.

Jag tycker alltså att om en förändring skall ske bör det knappast vara en förkortning utan snarare en förlängning och förbättring av utbildningen.

Fröken ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet Hjelm-Wallén för svaret, men jag är inte heller riktigt nöjd.

Vi var många som var glada den 10 december i fjol när beslutet klubbades om förskolan för alla barn. Detta innebar ett mycket viktigt steg på den väg som vi har försökt arbeta oss fram på, att ge alla barn så goda förutsättningar som möjligt för förskolan och livet. Men då betyder också lärarnas kompetens mycket för att ge det beslutet innehåll. Därför blev man rätt alarmerad när man läste om den här förkortade utbildningen.

Jag tycker inte att svaret stillar någon oro. Jag gjorde samma reflexion som herr Wikström. Det står i svaret att det är en bättre utbildningsbakgrund att ha gått igenom vårdlinjens gren för barn- och ungdomsvård än att komma in på förskolläro- och lärutbildningen med den institutionspraktik som krävs. Då menar jag att man tillmäter de teoretiska kunskaperna för stort värde i förhållande till de praktiska. Det är väl den varvade praktiken och teorin som har störst betydelse för att ge låt mig kalla det livserfarenhet, något som jag tror är rätt nödvändigt för att man skall kunna på ett bra sätt handlägga de ofta mycket svåra konfliktsituationer som kan uppstå.

Det gäller ju inte bara barnen utan också och inte minst deras föräldrar. Jag vill gärna ta in det i bilden. Det är inte bara fråga om barnen, om vi skall få förskolan sådan vi vill att den skall vara. Det handlar också om föräldrautbildningen, och där tror jag att den större mognad som praktiken ger är av större värde än den teoretiska underbyggnaden.

Jag har samma uppfattning som herr Wikström. Jag tycker att den ettåriga utbildning som bygger på en arbetslivserfarenhet av minst fyra år är av större värde än den som bygger på en större teoretisk erfarenhet från barn- och ungdomsvårdslinjen.

Jag vill också gärna höra vad det innebär att man kan "överbäga en anpassning". Kanske blir den här förkortade utbildningen inte av?

Torsdagen den
30 maj 1974*Ang. kvalitetskraven på förskollärautbildning*

eller praktik. Det är dock inte så mycket praktik i gymnasieutbildningen. Man har två praktikperioder om 14 respektive 7 veckor, med praktik endast tre dagar i veckan och dessutom utan handledning.

Det viktigaste är inte frågan om praktik eller inte, utan det viktigaste är att eleverna hinner bli något äldre. Det behövs när de skall ha kontakt med föräldrar och barn. Den kan inrymma mycket av konflikter och samlevnadsfrågor som kräver större mognad.

Jag hoppas att allt skall lösa sig till det bästa.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Som bekant behövs det fler förskollärare. Så sent som i dag har vi i departementet blivit uppvaktade i den frågan av delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor. Man måste ta till olika åtgärder både på lång och kort sikt för att öka antalet förskollärare. Jag menar att en bra väg att gå är att låta olika yrkeskategorier vidareutbilda sig.

Vi har resonerat så här: Det finns ungdomar som genomgår en tvåårig barnskötarutbildning och arbetar ett år – vi satte gränsen till ett år, men förmodligen kommer konkurrensen att medföra att det blir längre – i en barnstuga eller liknande institution. Dessa tre år – minst – utöver vad som krävs vid intagning till förskollärautbildning måste få tillmätas ett värde. För närvarande är inträdeskravet till denna utbildning bara grundskola. Vi menar att dessa tre år borde kunna motivera en förkortad förskollärautbildning. Det är svårt att inte se detta som en vidareutbildningsfråga.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Vi är överens om att det behövs fler förskollärare. Men vi behöver också bättre utbildade förskollärare. I varje fall är det helt uppenbart att vi inte behöver förskollärare med sämre utbildning än den nuvarande.

Fröken ANDERSSON (c):

Herr talman! Som jag sade tidigare är jag nöjd med att överväganden sker och att man är medveten om att någonting måste göras. Bristen finns och den känner vi till, men det är angeläget att inte ett täckande av den bristen går ut över kvaliteten i barnstugans innehåll. Då har vi inte vunnit något med den barnstugereform som vi är så glada över.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag vill mycket gärna lyssna på denna debatt, men jag har inte av inläggen i kväll blivit övertygad om att vi hade fel. De förskollärare som skulle komma att utbildas på detta sätt får efter grundskolan minst fyra års praktisk och teoretisk verksamhet och utbildning innan de blir färdiga förskollärare. De som utbildas på "normalt" sätt får efter grundskolan två års förskoleseminarium eller motsvarande utbildning på lärarhögskolan och dessförinnan 16 veckors praktik. Att detta skulle vara en kraftig kvalitetsförsämring kan jag inte hålla med om. Jag kan t. o. m. tänka mig att det i vissa lägen är en förbättring. Men med tanke på att många kritiserar denna utbildning är jag fortfarande beredd att lyssna på debattinläggen i frågan.

Torsdagen den
30 maj 1974

Om ökad kapacitet för utbildning av sjuksköterskor

Fröken ANDERSSON (c):

Herr talman! Men det var väl en felaktig framställning, statsrådet Hjelm-Wallén. Dessa elever har bakom sig två år på vårdlinjens gren för barna- och ungdomsvård i gymnasiet. I denna tid ingår den praktik som jag nämnde, dvs. tre dagar per vecka under 14 plus 7 veckor. Därtill kommer nu i varje fall enligt uppgift ett år. Detta blir sammanlagt tre år. Dessa elever har inte fått någon handledd praktik, dvs. någon egentlig institutionspraktik där de deltagit i arbetet. Så sker däremot i den hittillsvarande tvååriga utbildningen, dels genom de 16 veckorna före inträdet, dels under de två åren i förskoleseminariet.

Det föreligger alltså definitivt en skillnad vad gäller praktiktjänstgöringen.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Det är sant att 21 veckors praktik ingår i de två årskurserna på vårdlinjens barna- och ungdomsvårdande gren. Denna praktik fullgörs på institution. Detta skall jämföras med de 16 veckors praktik som föregår den tvååriga förskollärarytbildningen. Men dessutom skall ju gymnasieeleverna ha minst ett års yrkeserfarenhet från detta område efter gymnasieutbildningen. Också detta måste vägas in i sammanhanget. Dessa elever har en lång erfarenhet från yrket när de går in i den utbildning som skall vara speciellt anpassad för dem som har denna bakgrund.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 23 Om ökad kapacitet för utbildning av sjuksköterskor

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att besvara fröken Pehrssons (c) i kammarens protokoll för den 20 maj intagna fråga, nr 227, till herr utbildningsministern, och anförde:

Herr talman! Fröken Pehrsson har frågat chefen för utbildningsdepartementet om han är beredd att vidta åtgärder för att öka vidareutbildningskapaciteten vad gäller sjuksköterskor bl. a. mot bakgrunden av att vaccineringen mot röda hund inte kan genomföras i planerlig omfattning på grund av personalbrist. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Kapaciteten för vidareutbildning av sjuksköterskor är som bekant inte helt utnyttjad. Skolöverstyrelsen beslutar, efter samråd med bl. a. socialstyrelsen, om fördelningen av antalet kurser. I den mån det skulle vara aktuellt att t. ex. anordna fler kurser i öppen hälso- och sjukvård kan överstyrelsen själv göra omfördelningar inom ramen för av riksdagen anvisade medel.

Fröken PEHRSSON (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min enkla fråga.

I bilaga 7 till statsverkspropositionen föreslås ett helt nytt vaccinationsprogram mot röda hund, bl. a. för 14-åringar, vilket skulle börja

Torsdagen den
30 maj 1974

Om ökad kapacitet för utbildning av sjuksköterskor

genomföras nästa budgetår. Syftet är att förebygga fosterskador på grund av denna sjukdom. Jag tycker att det var ett bra förslag, och det ingav många människor den förhoppningen att detta förebyggande skydd också skulle förverkligas. Nu har emellertid skolsköterskorna vid kongress uttalat, att de redan har så många krävande uppgifter att de inte anser sig hinna med mer än vad som enligt bestämmelserna åligger en skolsköterska.

Med anledning härav har jag frågat om statsrådet är beredd att öka vidareutbildningskapaciteten för sjuksköterskor.

Skolöverstyrelsen är helt medveten om behovet av vidareutbildning och har för nästa budgetår föreslagit en utökning med 50 terminskurser inom denna utbildning. Trots detta föreslås i statsverkspropositionen bil. 10 en ökning med endast 35 kurser. Det är mycket anmärkningsvärt, eftersom behovet av vidareutbildning för sjuksköterskor är mycket stort inom ett flertal specialiteter.

Många sökande får vänta flera år på att få den önskade vidareutbildningen. Vårterminen 1974 sökte 6 280 — endast 1 138 kunde antas.

Jag tycker det är viktigt att man försäkras sig om att vad som föreslås i en proposition också kan förverkligas. Att inge förhoppning om en vaccination mot röda hund för att förebygga fosterskador och sedan, på grund av bristande personaltillgång, inte kunna fullfölja uppgiften är enligt min mening inte tillfredsställande. Det vore riktigare att först satsa på ökad utbildning och sedan, när tillgången på personal — i detta fall skolsköterskor — är tillräcklig, komma med förslag till åtgärder som också kan förverkligas.

Jag tackar statsrådet för svaret, men jag tycker att det sade väldigt litet, och jag skulle därför vilja fråga: Är statsrådet själv nöjd med de förhållanden som råder, eller är statsrådet beredd att medverka till en ökad vidareutbildning för sjuksköterskor.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Det är två frågor vi diskuterar: dels hur mycket tid skolsköterskorna har till att genomföra vaccinationsverksamheten, dels vilken tillgång vi har på skolsköterskor som är färdigutbildade för den.

Enligt uppgift råder det ingen brist på vidareutbildade sköterskor inom skolhälsovården. Av de ca 2 000 skolsköterskor som finns är det bara 250 som inte har vidareutbildats, och de är deltidsanställda; de heltidsanställda måste nämligen ha vidareutbildning. Det är alltså knappast här kruxet ligger. I den mån det finns ett problem, ligger det väl i att skolsköterskorna har så mycket annat att göra att de har svårt att hinna med också den här verksamheten — någonting som jag hört sägas.

Jag måste emellertid erinra om att skolhälsovården är en kommunal angelägenhet. Visserligen finns det centrala normer för den, men om kommunerna vill satsa mera på den är det deras ensak. Vi ger inga statsbidrag till skolhälsovården.

Vi kan ägna oss åt ett räkneexempel på den här punkten. Det är en årskurs flickor som skall vaccineras. Det blir ungefär 50 000 flickor. Med drygt 2 000 sköterskor blir det alltså 25--30 elever per sköterska. Jag tycker att det borde hinnas med.

Nr 96

Torsdagen den
30 maj 1974

Om ökad kapacitet för utbildning av sjuksköterskor

Fröken PEHRSSON (c):

Herr talman! Enligt uppgifter som jag har fått är skolsköterskornas antal inte så stort. Jag tror att skolsköterskorna själva är mycket väl medvetna om både de bestämmelser som finns beträffande vad de måste åta sig och om vad de hinner med i sitt arbete. Därför är jag litet förvånad över att man från statsmakternas sida inte är beredd att satsa på den vidareutbildning som alla frågar efter. Den är ju inte tillräckligt utbyggd.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 24 Kammaren åtskildes kl. 23.14.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert